

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

NİSAN 1967

SAYI 34

CİLT - 6

250 KURUŞ

ARSLAN

tuğla

ATEŞ TUĞLASI
YAPI TUĞLASI

FABR.: Silâhtar C. 148 Eyüp-Tel : 21 11 32 - MAĞ.: Tersane Cad. 67 Karaköy-Tel : 44 30 40

Dikkat !..

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez

Yazılardaki fikirler yazarlarına aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz.

Gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

REKLÂM TARİFESİ

Arka Kapak	750 Lira
Ön İç Kapak	500 Lira
Arka İç Kapak	500 Lira
İç Sahifeler	400 Lira

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; **Kuvvetli** bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İçtimai ve Siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz.
K. ATATÜRK

C İ L T : V I

S A Y I : 34

N İ S A N 1967

Fiatı : 2.5 TL.

Yıllık: 30-6 Aylık: 15 TL.

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Müdürü : FARUK ÇEHRELİ

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

YAZI HEYETİ :

İstanbul

Fazlı AYVERDİ
Nihat BATUR
Solmaz BURAL
Faruk ÇEHRELİ
Alpay ERDOĞAN
Zeki ERGİNSU
Şemsettin GÜLER
Atalay ŞAHİNOĞLU
Rıdvan YÜKSELEN

Ankara

İmren AYKUT
Oktay EMED
Hamdi MEHTER
Fahrettin TUNÇÖZ
Meliha TURKAN

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi * * *
3. Yeni Ticaret Bakanı Ahmet Türkeli Dergi
4. Ekonomik Durum Doğan TAMER
10. Ayın Ekonomik olayları Faruk ÇEHRELİ
11. İkinci Beş Yıllık Kalkınma
Plânı Dr. Nazif KUYUCUKLU
18. Turizm 1967 Oktay ALPİN
21. Pakistan'ın Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı ... * * *
24. İstanbul'da Sanayi Yerleşmesi Orhan ERDENEN
30. Neden Yapmıyoruz Zerrin GÜÇ
32. İşletme Organizasyonlarında
İktisatçının Yeri Ekrem TUNÇ
35. Sosyal Demokrat İşveç'te
Karma Ekonomi Torstsen GARDLUND

Derginin Sesi

Sevgili ve Değerli Okuyucularımız,

Camiamız bugün en mutlu günlerini yaşıyor. Zira, artık İktisatçılar bir kıymet olarak varlıklarını kabul ettirmeye başladılar. T. B. M. M. içinde, Senatör dahil, yalnız ve yalnız üç mezunumuz bulunduğu halde bunlardan ikisi Bakan Sıfatını iktisat etmişlerdir. İşte Eski ve ilk Bakan mezunumuz Macit Zeren'den sonra gene Ticaret Bakanlığına bir iktisatçı geldi AHMET TÜR-KEL. Onların muvaffakiyeti derecesinde ümit kapılarımızla birlikte çalışma azmimiz de artacaktır. Biz, henüz yolun başındayız. Mücadelemiz, müsbet ve istikrarlı olarak Türkiyemizin kalkınması yolunda devam edecektir. Bir çok resmî ve yarı resmî kuruluşlarda, iktisatçıların bulunması şart olan yerlerde; rantabilite problemini, iktisadilik prensibini ve kârlılığın devamlılığını sağlamak için iktisatçının yerinin vazgeçilmez önde gelen ana şartlardan biri olduğunu kabul ettireceğiz. Meselâ Türkiyenin sanalleşmesinde ön bir adım olan Montaj ve İmalât Sanayi talimatnameleri gereğince aranan şartlar arasında: Sermaye, işyeri cesameti ve teknik eleman mecburiyetleri yanında İşletmeci bir İktisatçıya yer vermiyen zihniyete kendimizi kabul ettirdiğimiz gün çok daha mutlu olacağız. İşte, o zaman Türkiyemiz üzerinde kalkınma güneşi doğacaktır.

Bu güne kadar gerek dergide gerekse cemiyet yönetim kurulunda vazife alan bizler, haklı davamızın öncü neferleri olarak yılmadan çalıştık. Şimdi, bu kutsal meşaleye daha ileri ufuklara ulaştıracak ellere tevdi etmek üzere gönül rahatlığı ile bekliyoruz.

Sevgi ve Saygılarımızla

İKTİSAT DERGİSİ

AHMET TÜRKEL (Ticaret Bakanı)

1922'de Bursa İnegölde doğan Türkkel, 1945 yılında İktisat Fakültesinden mezun olmuştur. Tahsilinden sonra iş hayatına atılan ve ticaret yapan Türkkel, 1961'de siyasete atılmıştır. Evli ve iki çocuk babası bulunan Ticaret Bakanı Fransızca bilmektedir.

Tic. Bakanı A. Türkkel'in özel demeci

Ticaret Bakanı Ahmet Türkkel yeni göreve başlaması münasebetiyle Anadolu Ajansı muhabirine verdiği özel demecinde, «Hükûmet olarak gayemiz, ekonomimizi, hükûmet programı, kalkınma plânı ve milletlerarası iktisadî anlaşmalar çerçevesi içinde hür batı dünyasının ileri ülkeleri seviyesine ulaştırmaktır» demiştir.

Ticaret Bakanı Türkkel, daha sonra özetle şunları söylemiştir:

«Bana tevdi olunan Ticaret Bakanlığı görevine başladım. Millet hayatında ekonomik mes'elelerin işgal ettiği yer, deruhte ettiğimiz vazife ve mes'uliyetin ehemmiyetini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu itibarla, hakkımda gösterilen teveccüh ve itimada lâyık olmaya çalışacağımı şükranlarımla belirtmek isterim.

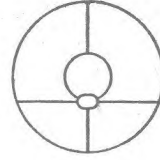
Takip ettiğimiz metod, demokrasi ve hürriyet prensiplerine dayanan ilkelere.

Bakanlık ve bağlı teşekküllerde görev almış arkadaşlarımızın, piyasa ve basınımızın kıymetli mensuplarının yardım ve işbirliği sayesinde çalışmalarımızın başarılı olacağına inanıyorum.

Bu inanç ve mes'uliyetimi müdrük olarak, Türk milletine, Türk halkına ve Türk ekonomisine hizmet için nöbet almış bulunuyorum.

Benden evvel bu mevkiye hizmet eden değerli arkadaşlarımızın bu hizmetlerini daha ileri götürmek, faydalı kılmak emel ve ümidini taşıyor ve Allahın yardımına güveniyorum...»

Ekonomik Durum

KONJONKTÜR

Doğan TAMER

A — GENEL DURUM :

Uzun süre iki zıt faktörün tesiri altında kalan piyasa, yavaş yavaş bu tesirlerden kurtulma emareleri içindedir. Bunlardan biri durgunluktur. Bundan evvelki yazılarımızda da temas edildiği gibi malî sene sonu olması sebebiyle devlet yatırım ve harcamalarının azalması, ihracat mevsiminin sonunun gelmesi, dış ticaret rejiminin henüz bir istikrara kavuşmamış olması durgunluğu yaratan belli başlı âmillerdir.

Bu durumda, piyasadaki durgunluğun neticesi olarak fiyatlar umumî seviyesinde bir gerileme olması icabederken, fiyatlar umumî seviyesinde bir yükselme izlenmiştir. Bunun sebebi ise piyasalarımızı etkileyen ikinci faktör olan enflasyonist tazyiktir.

Gerçekten, mal ve hizmetlere yapılan zamlar, bu zamların sabit gelirli müstehtak kütlelerinde yaratacağı iştira gücü daralmasını telâfi amacıyla maaş ve ücretlerin arttırılması, fakat istihsalın aynı ölçüde yükselmemesi sebebiyle artan talebin fiyatlar umumî seviyesini kamçılama, enflasyonist tazyiki meydana getiren başlıca sebepler olmuştur.

Nitekim bu hareket ilgili bölümlerde yer alan fiyat indekslerinde açıkça görülmektedir.

Mevcut durumu bu şekilde tahlil ettikten sonra, yazımızın başında belirttiğimiz canlılık emarelerini sıralayabiliriz:

Yeni malî yıla girilmesi sebebiyle kamu sektörü harcama ve yatırımlarında bir artış olacak, bütün piyasalarının açılması da piyasayı hareketlendirecektir.

Para arzı ve tedavül hacmi gibi enflasyonist tazyike müessir iki önemli unsurun son aylarda kontrol altına alınması da tahminleri iyimser yöne çekmektedir. Ancak, iç fiyatlar seviyesinin yukarıda izah edilmeğe çalışılan sebeplerle yükselmesi, ihracatımız açısından vahim bir durum yaratmaktadır. Şöyle ki, esasen dış piyasa fiyatlarına intibakta güçlük çeken ihraç mallarımız, bundan sonra bu intibaksızlığı daha şiddetle hissedeceklerdir.

18 inci Kota ile ilgili olarak bazı hususların değiştirilmesi için özel sektörün alâkalı merciler nezdinde yaptığı teşebbüsler devam etmektedir. Hatırlanacağı üzere, bu konuda ilk olarak 18 inci Kota'nın I ve II sayılı Liberasyon listelerinde-

ki Bakanlık ve Mercî müsaadesi kayıtları kaldırılmış idi. Temaslar sonucunda, 3 Mart 1967 tarih ve 12542 sayılı Resmî Gazete'de, Ticaret Bakanlığınca yayınlanan Ek Yönetmelik ile, aynı kotanın İthalât

Yönetmeliğinin geçici maddesinin 3. paragrafının (c) fıkrasının yürürlükten kaldırılması da temin edilmiş bulunmaktadır.

B — İKTİSADİ GÖSTERGELER :

1) Sınai İstihsal (10.000 ton olarak)

	Y I L L I K		A R A L I K	
	1965	1966	1965	1966
Ham Demir	499.7	736.1	51.1	69.7
Çelik blok	581.2	842.0	60.5	81.5
Saç	91.0	190.9	12.8	16.4
Çimento	3239.0	3858.8	271.0	299.0
Kok	1187.2	1440.0	123.2	128.0
Şişe ve Cam eşya	34.9	35.2	4.2	3.6
Kâğıt	97.9	106.2	8.7	9.6
Sud Kostik	1798	1090	150	69
Şeker	599.7	600.7	87.0	131.7
Yün iplik	3.1	3.5	0.3	0.4
Yünlü dokuma (1.000 metre)	4437	4492	390	441
Pamuk iplik	32.0	33.2	2.9	3.0
Pamuk Dokuma (1.000 met.)	180.747	187434	18100	18331
Elektrik (Mil.../Kws)	4779.9	5387.0	473.1	530.4
Tütün	3140	3510	252	270
İspirto	17612	16088	1497	1690
Taş kömürü	7006.9	7368.9	656.9	623.9
Linyit	6296.3	6384.3	476.6	454.3
Krom	582.3	688.6	39.1	24.7
Demir	1545.2	1660.6	51.7	28.0
Ham petrol	1472.5	1854.0	145.6	126.0
Benzin	679.9	763.4	64.4	63.9
Motorin	1103.6	1269.2	94.0	95.3
Fuel oil	1696.5	1929.4	172.7	189.6

Tablonun tetkikinden anlaşılabacağı üzere, 1966 yılında bir önceki seneye oranla, sınai istihsalde genel olarak bir artış mevcuttur.

Artış gösteren belli başlı kalemler ve artış yüzdeleri şöyledir: Ham demir %47,3 - Çelik blok % 44,9 - sac % 109,8 - Çimento % 19,1 - kok % 21,3 - şişe ve cam eşya 400,8 - kâğıt % 8,5 - şeker % 0,2 - yün

iplik %12,9 - yünlü dokuma % 1,2 - pamuk iplik % 3,7 - pamuklu dokuma % 3,6 elektrik % 12,7 - tütün % 11,8 - taş kömürü % 5,2 - linyit % 1,4 - krom % 18,2 - demir % 7,5 - ham petrol % 24,9 - benzin % 12,3 - motorin % 15,0 - fuel oil % 13,7

Azalma kaydeden maddeler ve azalma yüzdeleri ise şöyledir: Sud kostik % 39,4 ispirto % 8,6.

2) Fiyatlar Umumî Seviyesi :

a. Toptan Fiyatlar :

İstanbul Ticaret Odası tarafından

yayınlanan toptan eşya fiyatları indeksi
1958 = 100 itibariyle şöyledir :

	1965	1966	Ocak	Şubat
Gıda Maddeleri	150.1	159.5	166.2	168.4
İptidai maddeler	116.2	123.6	127.1	127.4
Madenler	173.1	193.5	202.8	204.2
Mensucat	130.5	144.8	152.3	154.5
İnşaat Malzemesi	115.1	119.2	119.8	122.5
Mahrukat ve nerji madde.	151.5	153.7	155.7	161.6
Kimyevi maddeler	148.9	176.4	198.7	195.4
Umumî İndeks	139.5	149.3	155.4	157.4
Dahilde istihsal ve istihlak olunan maddeler	136.1	145.9	153.6	156.4
İhracat maddeleri	152.1	156.4	157.9	156.9
İthalât maddeleri	150.6	165.8	165.6	164.5

1965 ve 1966 seneleri mukayese edilecek olursa, tablodan izleneceği üzere indekse giren maddelerin tümünde bir artış mevcuttur. Ancak, içinde bulunduğu senenin Ocak ve Şubat ayları tetkik

edilecek olursa, genel olarak, fiyatlarda bir yükselme görülmektedir. Bu yükselmeye ithalât ve ihracat maddeleri ve kimyevi maddeler istisna teşkil etmektedir.

b) Geçinme İndeksi:

	1965	1966	Ocak	Şubat
	Ortalama	Ortalama		
Gıda maddeleri	176.0	185.5	194.2	198.9
Isıtma, aydınlatma maddeleri	158.7	160.2	162.3	162.3
Giyim ve ev eşyası	127.8	133.3	137.6	138.3
Kira ve ev bakımı	198.6	205.4	205.2	205.2
Müteferrik	159.2	163.7	172.7	172.8
Umumî İndeks	169.3	176.8	183.2	185.8

Aynı Ticaret Odası tarafından neşredilen ücretliler geçinme indeksinde de artış mevcuttur. 1966 yılında, indeksi tesbit eden bütün kalemlerde bir önceki seneye oranla yükselme kaydedilmiştir. 1967 senesi Şubat ayında da indeks rakamlarında Ocak ayına oranla bir artış izlenmektedir. Ancak, kira ve ev bakımı ile ısıtma, aydınlatma maddelerinde istikrar mevcuttur.

3) İç Ticaret :

a) Satışlar :

1966 senesinde bir önceki seneye oranla satışı artış gösteren kalemler ve artış yüzdeleri aşağıda gösterilmiştir: Şeker % 8,7 - Çimento % 18,6 - Hadde mamûl-leri % 23,3 - taş kömürü % 9,3 - Linyit % 9,1 Çay % 12,8 - sigar % 9,0 - tütün % 2,1 - bira % 23,3 - rakı % 13,0 - şarap %

16,4 - diğer içkiler % 24,7 - alkol % 1,8 tuz % 4,9 - benzin % 32,3 - motorin % 12,0 - kâğıt ve karton % 8,1 - ithâl gazete kâğıdı % 37,4 - yünlü dokuma % 17,5. Satışı azalma gösteren kalemler ise kahve % 8,5 - gaz % 1,2 - pamuklu dokuma % 7,5 - pamuk iplik % 12,3 - yün iplik % 20,5 dur.

1965 ve 1966 Aralık ayları mukayese edilecek olursa, 1966 aralığında 1965'in aynı ayına oranla artış gösteren kalemler şunlardır: Şeker, çimento, hadde mamûl-leri, taş kömürü, linyit, çay, şarap, alkol, gaz, benzin, motorin, kâğıt ve karton, pamuklu dokuma ve yünlü dokuma.

Satışı azalma gösteren maddeler ise: Kahve, sigara, tütün, bira, rakı, tuz, pamuk iplik ve yün ipliklidir.

İthâl gazete kâğıdı satışlarında bir değişiklik olmamıştır.

b) Stoklar :

1965 ve 1966 yılı stok durumlarının mukayesesinde: şeker, hububat, un, taş kömürü, çay, sigara, tütün, bira, rakı, alkol, tuz, çimento, yün iplik stoklarında artış, afyon, linyit, kok, şarap, pamuklu ve yünlü dokuma stoklarında ise bir azalma mevcut olduğu görülmektedir. 1965 ve 1966 Aralık ayları stok durumları mukayese edilecek olursa, şeker, hububat, un, taş kömürü, çay, sigara, tütün, bira, rakı, alkol, tuz, çimento, yün iplik stoklarında artış, afyon, linyit, kok, şarap, tuz, pamuklu ve yünlü dokuma stoklarında ise azalma mevcuttur.

Pamuk iplik stokları değişmemiştir.

4) İnşaat :

1965 ve 1966 yılları mukayese edilecek olursa, inşaat faaliyetlerinin 1966 da bir önceki seneye oranla % 21,5 oranında yükseldiği anlaşılmaktadır.

Halbuki 1966 Aralık ayında, 1965'in aynı ayına oranla, apartman, ticarî yapılar, sınaî yapılar, sosyal ve kültürel yapı-

lar inşaatında artma ev inşaatında azalma mevcuttur.

5) İstihdam :

1966 senesi boyunca, 1965'e nazaran alçak seyreden iş müracaatları, senenin son aylarında hızla yükselmiş, mevcut boşluğu telafi ederek yıl sonunda % 2 oranında bir artışı gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde sene itibariyle işe, yerleştirilenler, münhaller ve işsizlerin sayısında da artış mevcuttur. Halbuki 1966 aralığında 1965'in aynı ayına oranla, iş müracaatları, işe yerleştirilenler münhaller ve işsizlerin sayısında azalma vardır.

Dış ülkelere giden işçi sayısı da şöyledir: Genel olarak yurt dışında iş imkânları aramak üzere Türkiyeden ayrılanların sayısında bir azalma mevcuttur. Bu azalma % 33,4 gibi önemli bir rakama ulaşmış bulunmaktadır. En büyük azalma, Avusturya'ya giden işçilerin sayısında izlenmektedir ki, bu % 76,4 dür. İngiltere ve Almanya'ya gidenlerde de sırasıyla % 44,6 ve % 28,5 lik azalma vardır.

1966 Aralık ayında ise 1965 Aralık ayına oranla, Almanya, Belçika, ve İngiltere'ye giden işçi sayısında azalma olmuş, İsviçre'ye gidenlerde ise artma olmuştur. 1966 Aralığında Suudi Arabistan'a çalışmak üzere giden 28 kişi de bu konuda yeni bir yol açmışlardır.

6) Dış Ticaret :

a) İthalât :

1966 ithalatımız 6.521.885 bin liradır. Halbuki 1965 senesinde 5.193.332 bin lira idi. Artış % 25,6 oranındadır. İthalatımızın sahalar göre artış nisbetleri şöyledir:

EEC (% 44,8), EFTA (% 21,4), dolar sahası (% 7,7) diğer OECD memleketleri (% 60,7), Sovyet sahası (% 46,3), diğer anlaşmalı memleketler (% -0,1), diğer memleketler (% 8,2).

Aşağıda İthalatımızın maddelere göre bölünüşü 1.000 TL. olarak gösterilmiştir :

	11965	1966
Akaryakıt	515.081	499.376
İlaç ve boya	463.591	510.037
Mensucat ve iplikler	341.684	372.295
Demir ve çelik	537.817	605.147
Makineler	1.501.921	2.059.919
Nakil vasıtaları	413.153	675.767
Buğday	235.889	156.380
Pamuk, soya ve don yağları	35.612	82.663
Diğer maddeler	1.148.584	1.560.301

Tablonun tetkikinden anlaşılacağı üzere, 1966 yılında, bir önceki seneye oranla akaryakıt ve buğday ithalatında azalma olmuş, diğerleri artmıştır.

İthalatımızın memleketlere göre dağılışı ise durum şöyledir : Batı Almanya, Avusturya, Belçika - Lüksemburg A. B. Devletleri, Çekoslovakya, Fransa, Hollanda, Irak, İngiltere, İsrail, İsviçre, İtalya ve Rusya'dan ithalatımız artmış, Lübnan ve Suudi Arabistan'dan ise azalmıştır.

b) İhracat :

1965 senesinde ihracatımızın tutarı 4.173.643 bin liradır. Halbuki 1966'da bu miktar 4.414.570 bin lira idi. Ancak ithalat artışı ile ihracat artışı yüzde olarak mukayese edilecek olursa, ithalatımızın yukarıda da ifade edildiği gibi % 25,6 artmasına mukabil ihracat artış ancak % 5,8 olarak gerçekleşmiştir.

İhracat artışının sahalarına göre dağılışı şöyledir: EEC (% 9,3), EFTA (% 10,4), dolar sahası (% —2), diğer OECD ülkeleri (% 48,7), Sovyet sahası (% 9,2), diğer anlaşmalı ülkeler (% —19,9), diğer memleketler (% —15,7).

Aşağıda ihracatımızın maddelere göre dağılışı gösterilmiştir :

1966 yılında bir önceki seneye oranla ihracatımızın artma gösterdiği ülkeler şunlardır: Batı Almanya, Belçika - Lük-

semburg, Fransa, Hollanda, Irak, İngiltere, İsrail, İsviçre, İtalya ihracatımızın azalma gösterdiği ülkeler ise, A. B. Devletleri, Avusturya, Çekoslovakya, Lübnan, Rusya ve Suudi Arabistan'dır.

6) Ödemeler Dengesi :

Ödemeler bilançosunu meydana getiren kalemlere ait rakamlar milyon dolar olarak şöyledir: (Parantez içindeki rakamlar 1965 yılı rakamlarını göstermektedir.) Dış borç faiz ödemeleri (—30) - 29,3, Turizm ve dış seyahatler (—11) - 14,2, işçi gelirleri (70) 115,1, kâr transferleri (—15) - 16,2, proje kredileri, hizmet ödemeleri (—7) - 7, enfastrüktür off-shore (20) 19,2, dış borç ödemeleri (—161) 119,3, PL 480 (29) 17,2, özel yabancı sermaye (22) 30, proje kredisi (57) 55,8, bedelsiz ithalat (6) 11,2, konsorsiyom kredileri (169) 174,8.

7) Altın ve döviz rezervi :

1966 senesinde altın rezervi 129 milyon dolardır. Bu mevcudun dağılışı şöyledir : Serbest 18,1 milyon, merhun 80,9 milyon, vadeli 30 milyon dolar. Halbuki bu rakam 1965 senesinde 132,7 milyon dolar idi. Demekki bir sene içinde altın mevcudu 3,7 milyon dolar azalmış bulunmaktadır. Geçtiğimiz sene sonunda döviz alacaklarımız 29 milyon dolardır. Halbuki 1965 de bu meblâğ 48,3 milyon dolar idi. Döviz borçlarımızda ise aksine olarak bir artış mevcuttur. Zira, 1965 yılında bu miktar 123,2 milyon dolar iken 1966 da 133,7 milyon dolara yükselmiştir.

Altın ve döviz durumları nazara alınarak hesaplanan net rezerv durumunda önemli bir azalma mevcuttur. Şöyleki 1965 yılında net rezerv durumu 57,8 milyon dolar iken, 1966 da net rezerv durumu 24,3 milyon dolara düşmüştür.

C — İHRAÇ ÜRÜNLERİMİZİN DURUMU :

Tütün: Ege ekici tütün piyasasından sonra Karadeniz tütün piyasası da 10 Mart Cuma günü Gümrük ve Tekel Bakanını İbrahim Tekin tarafından Samsun'da

açılmıştır. Tekel idaresi tarafından Maden ve Canik mevkiinde baş fiyatı 21 lira, Evkaf mevkiinde ise baş fiyatı 18.50 lira olarak tesbit edilmiştir.

Ege piyasasında ise müstahsilin elinde çok az stok kalmıştır.

Pamuk : Adana pamuk piyasasında durgunluk hüküm sürmektedir. Durgunluğun sebebi, müstahsilin ellerindeki malları piyasaya arzlememeleridir. Ancak, istihsal 190.000 ton gibi yüksek bir seviyede tahakkuk etmiş olduğundan fiyatların düşmesi beklenmektedir. İzmir pamuk piyasasında da bir hareketsizlik mevcuttur. Talebin kısılmış olması sebebiyle müstahsil de arzını talebe göre ayarlamış bulunmaktadır.

Piyasada hareketi temin edecek dış satışlar da, iç fiyatların dış piyasalara göre yüksek seyretmesi sebebiyle çok zayıf kalmaktadır. Anlaşmalı ülkelere müteveccih ihracat da pek önemli bir yekûn tutmamaktadır. İhracatçılar Birliği bir toplantı yaparak, anlaşmalı memleketlere yapılacak ihracatların Birlik tarafından düzenlenmesi yolunda karar vermiştir. Ege bölgesi pamuk rekoltesinin 165 bin ton olacağı tahmin edilmektedir.

Kuru Üzüm : Çekirdeksiz kuru üzüm piyasası da Mart ayından itibaren bir durgunluk geçirmektedir. Günlük muameleler 150-200 çuvala kadar inmiş bulunmaktadır. Dış satışlar da iç piyasaya paralel bir durum arz etmektedir. Mevcut ihracat tıkanıklığını gidermek için çalışmalar yapılmakta, bu arada ihraç imkânları sağlamak üzere, anlaşmalı ülkelerle temas edilmektedir.

İç piyasada, müstahsil arzını talebe göre ayarlamış olduğu için, piyasaya talebe göre mal sürmektedir. Stokların eritilebilmesi için dış satış imkânları ile birlikte dahili tüketimin de arttırılmasına çalışılmaktadır. Fiyatlarda ise, hafif bir gerileme izlenmektedir.

Zeytinyağı : Piyasadaki durgunluk sebebiyle fiyatlar taban fiyatlarının da altında seyretmektedir. Bir süre gayet is-

tekli seyreden piyasada talepler azalmış olduğu için, müstahsil de piyasaya az mal getirmekte netice olarak piyasa hareketsizliğe duçar olmaktadır.

Hububat : Piyasa istikrar arz etmektedir. Ancak bazı hububat çeşitlerinin stokları azaldığından bu çeşitlerde fiyat yükselmeleri izlenmektedir. Diğer çeşitler bakımından piyasada sukûnet vardır.

Fındık : Giresun ve Trabzon fındık piyasalarında tam bir hareketsizlik mevcuttur. Hâlen bütün mahsulû Fiskobirliğin elinde toplanmış bulunmakta, dış piyasalarda stoklar erimemiş olduğu halde mübayaa yapılmamaktadır. Tüccar kendisine vâki talepleri, stoklar Fiskobirlikte toplanmış olduğu için cevaplandırılmaktadır. Bu durumu dikkate alan Karadeniz Bölgesi Fındık ihracatçılar Birliği bir toplantı yaparak Fiskobirliğin elindeki stokların tüccar tarafından ihracının sağlanması yolunda temaslarda bulunmağı kararlaştırmıştır.

Tiftik : Tiftik piyasası yılbaşından beri durgun seyretmektedir. Geçtiğimiz sene rekoltesinin 7.000 ton civarında olacağı tahmin edilmektedir. Şubat sonunda stok tahminen 2.000 tondur. Durgunluğun sebebi düşük fiyat bulan dış alıcıların bu piyasalara kaymaları neticesinde ihracatın tıkanmasıdır. Anlaşmalı memleketlere vâki ihracat da piyasaya canlılık getirememiştir.

Ocak ayı ihraç fiyatları bir önceki senenin aynı ayı ile mukayese edilecek olur sa % 9 civarında bir düşme gösterdiği anlaşılmaktadır.

Yapağı : Piyasa Şubat sonlarında hareketlenmiştir. Halbuki Ocak ayında yılbaşı ve bayramın tesiriyle piyasada genel bir durgunluk müşahade edilmekte idi. Ocak ve Şubat aylarında fiyatlar bir önceki senenin aynı devrelerine oranla pek önemli bir fark göstermemiştir. Geçtiğimiz yılın rekoltesinin 35-40.000 ton civarında olacağı tahmin edilmektedir. Şubat başında stok durumu ise 3.000 ton'a yaklaşmakta idi.

Ayın Ekonomik Olayları

Hazırlayan: Faruk ÇEHRELİ

I — İKİNCİ BEŞ YILLIK PLÂNIN HEDEFLERİ VE STRATEJİSİ

12523 sayılı 10/Şubat/1967 tarihli resmî gazetede bulunan yüksek plânlama kurulunun raporu ile ikinci beş yıllık plânın hedef ve stratejisi açıklanmış bulunmaktadır.

Elli beş madde halinde neşredilen plân «plânlı kalkınmanın genel amaçları» «İkinci beş yıllık kalkınma plânının hedefleri» «Plânlı kalkınmada gözetilecek temel ilkeler» «İkinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde takip edilecek politikalar» başlıkları altında bulunmaktadır.

İkinci beş yıllık kalkınma plânının ana hedefi bu plânın uygulanacağı 1968-1972 yılları arasında beş yıllık süre sonunda millî gelirin %40 artmasını temin etmekte olduğu; bu artışın ise yılda ortalama %7 lik bir gelişme hızına tekabül ettiği, Türkiyede yüksek seviyede nüfus artışı hızı dikkate alındığında % 7 geliş-

me hızı hedefi, fert başına gelirlerde % 4 ün biraz üstünde bir artışı gösterdiği raporda bildirilmektedir.

Yılda ortalama %7 lik bir gelişme hızının Türk ekonomisi yönünden mecburi ve ulaşılabilir bir hedef olduğu gösterilmekte; Türk Milletinin üyesi bulunduğu batı topluluğu ile arasında refah yönünden var olan açığı uzun dönemde de olsa kapatabilmek için bu seviyede bir hızın asgari bir hedef niteliğinde olduğu plânlı dönemde Türk Ekonomisinde meydana gelen gelişmelerin % 7 lik ortalama bir hıza ulaşılabilir seviyeye vardığını ortaya koymuş bulunduğu ifade edilmektedir. Bu plân döneminde tahmin edilen gelişme hızı hedefine ulaşabilmek için gayri safi millî hasılanın yaklaşık olarak yılda ortalama % 22,5 inin yatırımlara ayrılması gerekmekte olduğu aynı zamanda yatırımların yıldan yıla ortalama % 14 oranında artırılmasının mecburi bulunduğu kaydedilmektedir.

İkinci kalkınma plânının ikinci ana hedefi olarak «Türk Ekonomisinin dış kaynaklara bağılılığının zamanla azaltılması» olduğu raporda belirtilmektedir.

İkinci beş yıllık plânın diğer bir hedefi de sanayiın sürükleyici sektör olarak ele alınmış olmasıdır. Bu gayeyi temin için:

A — Yatırım ve ara malları üreten temel ve stratejik endüstriler kurulacaktır.

B — Ödemeler dengesindeki baskıları hafifletmek için mümkün olan sanayi kollarında veya çeşitlerinde ihracatın artırılmasına ve uzun sürede milletler arası üstünlük sağlayabilecek sahalarda ithalat ikamesine önem verilecek.

C — Ham madde olarak ihraç edilen özellikle tarımsal ürünlerin işlenmiş veya yarı işlenmiş olarak ihracı geliştirilecektir.

D — Sanayiimizin uzun dönemde ortak pazar sanayileriyle rekabet edebilir bir duruma getirebilmek için gerekli tedbirler alınacaktır.

E — İş gücü yoğunluğu yüksek olan sanayii dallarına özel destek sağlanacaktır.

F — Tarım sektörünün gelişmesi ve bu sektörde verimliliğin artırılması için yatırım ve ara mallarının yurt içinde yeter miktarlarda elde edilmesi lüzumu göz önünde bulundurularak, sanayi sektöründe bu malları üretecek kollar öncelik verilecektir.

Sanayii yatırımlarının verimliliğini artırabilmek, dolayısıyla yatırımların bu sektöre kaymasını desteklemek için aşağıdaki tetbirler gösterilmiştir.

1. Sanayiın gerektirdiği alt yapı yatırımlarını yapmak,

2. Sanayii'ye ucuz girdiler sağlamak.

3. Sanayi tesislerin kurulması ile ilgili muameleleri basitleştirmek.

4. Çeşitli konularda müteşebbislere bilgi vermek.

5. Sınai tesislere ucuz ve elverişli arsalar sağlamak.

6. Sanayii'nin sıkıntısını çektiği uzun ve orta vadeli kredi konusu ile faiz meselesini halletmek.

7. Bazı bölgelere aşırı derecede toplanma temayülünde olan sanayiın yurt'da dengeli olarak yayılmasının teminine çalışmak.

8. Ekonomik gelişim eğücü yüksek olan yerlerde yeni sanayi merkezleri kurmak.

9. Küçük ve dağınık tasarrufların sanayicinin elinde değerlendirilmesi için sermaye piyasasının hızla kurulması ve işleminin destekleştirmek.

10. Vergi politikasını selektif bir şekilde kullanmak.

11. Yeni kurulan ve gelişmekte olan çeşitli sanayii kollarının normal bir süre korunabilmesi için dış ticaret politikasının tesirli bir araç olarak kullanılması. Ön görülmektedir.

Tarım reformuna da yer verilmiş olan İkinci Beş Yıllık Plân Hedefleri ve Stratejisinde, çalışmalardan yeterli bir netice alabilmek için herşeyden evvel kadastro ve tapulama işlerinin gerçekleştirilmesi icab ettiği ve buna İkinci Beş Yıllık Plân döneminde önem verileceği belirtilmektedir. İlâve edildiğine göre Devletçe şahıslara kiralanan; orman ve mer'a hudutları içindeki bozuk kültür arazisinin islahı ve bataklıkların kurutulması sonucu elde edilen; belirli bir büyüklüğün üstünde kalan ve düzenli işletilmeyen şahıs arazilerinin istimlak veya

pazarlıkla satın alınmasıyla temin edilen kültür arazisinin mülkiyetinin topraksız ve az topraklı çiftçilere uygun şartlarla devrini mümkün kılan mevzuat çıkarılacaktır.

Bunların dışında, güçsüz çiftçilerin ziraî donatım ve kredi elde etmekteki problemlerini bertaraf etmek ve ürünlerin pazarlanmasını sağlamak gayesiyle kooperatifçiliğe önem verileceği, uygun şartlarla kredi temin edileceği ifade edilmektedir. Toprağın iyileştirilmesini, değerin azalmasının önlenmesini ve geliştirilmesini de mümkün kılmak üzere uzun süreli yazılı sözleşme ile kiralamayı sağlayan, kira miktarlarını ayarlayan, kiracının zamanla işlediği toprağa sahip olması mekanizmasını hedef olarak alan bir kiracılık müessesesinin düzenlendiği de bildirilmektedir.

Metinde Millî ekonomimizin bütün problemlerinin ele alındığı ve bunların çözümü yolunda iyimser ifadeler kullanıldığı görülmektedir. Temennim yıllık programlarda yer alacak bu konuların (Yıllık programlarda yer alıp hiç uygulanmayan) veya (Yarı uygulanan) tetbirler halinde yeniden neşredilmemelerinin sağlanması için gereken azami çalışmanın yapılmasıdır.

2 — YATIRIM ENFORMASYON VE TEŞVİK MERKEZİ KURULDU.

Türkiye Odalar Birliği yetkililerinin bildirdiklerine göre Türkiye'de yerli ve yabancı sermaye yatırımlarının artırılmasını teşvik ve yatırım yapacak müesseseler ve firmalara iş adamları ve sanayicilere faydalı olmak gayesi ile yatırım teşvik ve enformasyon merkezi kurulmuştur.

Merkezin galerinin şunlar olduğu bildirilmektedir:

«1 — Yatırımlara girişmek isteyen müteşebbislerin bilmek istedikleri çeşitli konularda tenvir edici neşriyatta bulunmak.

2 — Türkiye'de yabancı sermaye için cazip yatırım sahaları teşkil etmesi muhtemel bulunan muhtelif sanayi kollarına yine yapacağı neşriyatla ve dış memleketlerde girişeceği tanıtma faaliyetleriyle dikkatlerini çekmek,

3 — Müteşebbislerin yatırımlarla ilgili konulardaki vaki olacak yazılı ve şifahi sorularını cevaplandırmak ve talep edecekleri bilgileri vermek.

4 — Vaki talep üzerine yerli ve yabancı müteşebbisler için piyasa etüdleri yatırım öncesi etüdleri yapmak, ön projeler hazırlamak ve malî, hukukî, teknik konularda Müşavirlik hizmetleri ifa etmek,

5 — Dış memleketlerdeki sanayi federasyonları, yatırım finansmanında bulunan bankalar, ticaret ve sanayi odaları ve bunların birlikleri ve diğer benzeri müesseselerle temas temin etmek»

Öte yandan, Merkez hakkında yetkililer, şu tamamlayıcı bilgileri vermişlerdir.

«Herhangi bir sahada yatırımda bulunmak isteyen yerli ve yabancı müteşebbisler, vergi mevzuatı, çalışma hayatını tanzim eden mevzuat gibi bilgi almak istemektedirler. Müteşebbisler, iktisadî, hukukî ve malî konular dışında, belki de daha önemli olarak yatırım yapmak istedikleri sanayi kollarındaki hali hazır durum, beklenen müstakbel inkişaf hakkında bilgi almayı arzulamaktadır. Bu talep edilen hususlar, halihazır kapasiteler, pazar durumu, iptidai madde tedarik imkânları, kalifiye işçi temini, hatta enerji, su temini gibi mevzuları da şumulü içine alabilmektedir.»

3 — SOVYET EKONOMİSİNDE REFORM

Tanınmış bir Sovyet ekonomisti, Kremlin'in memleket ekonomisinde kâr esasına birinci plânda yer verilmesi yolundaki çalışmalara devamda kararlı olduğunu söylemiştir.

Aleksei Rumyantsev, gazetecilere, şimdiye kadar yapılan denemelerin, bu konudaki reformun iyi sonuçlar verdiğini ortaya koyduğunu belirtmiştir.

Rumyantsev'in verdiği bilgiye göre, Sovyet endüstrisinin yüzde onu hâlen kâr esasını birinci plânda tutarak çalışmaktadır. Bu nisbet bu yol sonuna kadar yüzde 50 ye yükselecektir. Gelecek yıl içinde ise bütün fabrikalar bu esasa göre çalışır hale getirilecektir.

Geçen yıl Başbakan Kosigin tarafından tatbikine başlanan bu reforma göre, fabrika idarecilerine, mahallî seviyede daha fazla sorumluluk verilmektedir. Merkezî plânlama kuruluşları, ana plânları hazırlamaya devam etmekle birlikte, günlük işleri mahallî idarecilere bırakmaktadırlar.

Fabrika idarecileri, yeni reforma göre, ham madde siparişlerini bizzat vermekte, işçilerin tâyinini yapmakta, diğer bazı hususlarda kararlara varmaktadırlar.

Öte yandan, mamul maddelerin satışından da idareciler sorumludurlar. Ayrıca, bir fabrikanın başarıya ulaşmış olduğu da ettiği kâra göre kıymetlendirilmektedir. Kâr etmiş olan fabrikalarda ücretler arttırılmaktadır.

Rumyantsev, şimdiye kadar bu reformun başarı ile tatbik edildiğini söylemiştir.

Yeni reform, 1966 yılı sonuna kadar 700 e yakın fabrikada uygulanmaya başlanmıştır. 1967 yılının ilk iki ayı içinde bu sayı dört misline çıkmıştır.

4 — YOUNDE ANLAŞMASI TARAFLARI KENNEDY-ROUND İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİ TESBİT EDİYOR.

Roma Anlaşmasının IV. Bölümü AET ile üye memleketlerin sömürgeleri arasında bir irtibatın kurulmasını öngörerek AET ile sömürgeler arasında bir serbest ticaret birliği kurmuştur. Eski sömürgelerin bağımsızlığa kavuşmaları AET ile olan münasebetlerini zedelememiş ve AET ile 18 Afrika Devleti arasında imzalanan YAOUNDE Anlaşması Afrika ülkelerinin Topluluk memleketlerine imtiyazlı şartlarla mal satmalarını temin etmiştir.

Aynı zamanda bu ilişki AET'yi, Kennedy - Round müzakerelerinde tropikal ve diğer ziraî ürünlerle ilgili mevzularda 18 Afrika Devletinin ne düşündüğünü öğrenmeye sevk etmiştir.

Nitekim 18 Mayıs 1966'da Tananari - ve'de yer alan AET - 18 Afrika Devleti Ortaklık Konseyi toplantısında Afrika Devletleri AET'nin Kennedy - Round müzakerelerindeki tropikal ürünlerle ilgili tutumu hakkında görüşlerini bildirmişlerdir. Aynı görüş teatisi 7 Ekim 1966 ve 28 Ekim 1966'da Brüksel'de yapılan Ortaklık Konseyi toplantılarında da yer almıştır.

2 Aralık 1966 tarihinde yapılan yeni bir Ortaklık Konseyi toplantısında ise AET, 18 Afrika Devletini Kennedy - Round müzakerelerinde kendisinin öne sürdüğü yağlı maddeler, tütün ve şekerle ilgili teklifleri hakkında haberdar etmiştir

5 — KALKINMA HIZI BAKIMINDAN JAPONYA BAŞTA GİDİYOR.

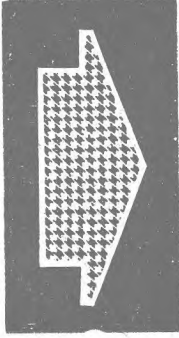
İngiltere'de Millî İktisadî ve Sosyal Araştırma Enstitüsü (The National Institute of Economic and Social Research) tarafından, belli başlı ülkelerin kalkınma hızlarındaki artışları devreler halinde ifa de etmek üzere tanzim edilen tablo aşağıda sunulmuştur.

Görüldüğü gibi, içinde bulunduğu -muz 1965-70 devresinde en yüksek artışın Japonya'da gerçekleşeceği diğer ekonomi lerde artışların önceki devrelerde elde e-

dilen nisbetler civarında olacağı, Batı Al manya da ise artış nisbetinde azalmanın devam edeceği tahmin edilmektedir.

	1955-60	1960-65	1965-70
	Artış %si	Artış %si	Artış %si
Memleketler			
Japonya	9.8	9.7	7.4
İtalya	5.5	5.0	5.6
Kanada	3.2	5.6	5.1
Fransa	4.7	5.0	4.8
A. B. D.	2.2	4.5	4.3
B Almanya	6.2	4.9	3.2
İngiltere	2.3	2.9	2.3

**Dergiye
Abone
Olunuz**

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Hedefleri ve Stratejisi

Dr. Nazif KUYUCUKLU

İkinci Beş yıllık Kalkınma Plânına yol göstermesi bakımından çok önemli bir yer tutan Plân hedefleri ve stratejisinin, Plânlama Yüksek Kuruluna hazırlanıp Bakanlar Kuruluna gönderilmesi kararlaştırılmış ve Resmî Gazetede yayınlanmıştır. (1)

İkinci beş yıllık kalkınma Plânı hedefleri ve stratejisi, dört noktada toplanmıştır. Genel çizgilerle bunları yansıtmaya çalışacağız.

1 — Plânlı Kalkınmanın Genel Amaçları

Hedefler ve stratejiye göre, kalkınma demokratik bir düzende, karma ekonomi içinde başarılabacaktır. Adalet ve tam çalışma ilkesine bağlı olarak herkes için insanlık onuruna yaraşır bir yaşama düzeyine erişmek amaç edinilmiştir.

Plân, kamu sektörü için emredici, özel sektör için ise, yol gösterici ve destekleyicidir. Her iki sektör birbirine rakip ve köstekleyici değil, tamamlayıcı olacaktır.

(1) Resmî Gazete 10 Şubat 1967, Sayı, 12524

Buradaki ilişkiler de, İkinci Beş Yıllık Plânda düzenlenecektir.

İkinci Beş Yıllık Plân, sosyal adalet içinde başarılabacaktır. Plân döneminde, adam başına gelir arttırılırken, çeşitli gelir grupları ve bölgeler arasında dengeye dikkat edilecektir. Kalkınmanın nimet ve külfetleri fırsat eşitliğine yer verilerek paylaşılacak, fedakârlık fertlerin güçleri oranında olacaktır.

Ayrıca, Anayasamızda teminat altına alınan hak ve özgürlükler korunarak kalkınma, halkın geçim seviyesini, erişilenin altına düşürmeden yapılacaktır.

2 — İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının Hedefleri.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında da, birincide olduğu gibi, her yıl %7 kalkınma öngörülmekte, ekonomide yüksek seviyede bir gelişme hızının elde edilmesi istenmektedir. Bu % 7 artış, adam başına gelirlerde ortalama %4 bir artışı ifade etmektedir. Beş Yıllık plân sonunda ise, Ulusal Gelirde %40 bir artış sağlamak hedef olarak seçilmiştir. Her yıl için kabul edilmiş bu kalkınma hızı, ulaşılması mümkün ve zorunlu olarak benimsenmiştir.

Bu hızı sağlayabilmek için gayrisafi Millî Hasılanın % 22,5 günün yatırımlara ayrılması gerekmektedir. Ayrıca, hedefin aksamaması için yatırımların her yıl %14 oranında arttırılması gerekmektedir. Ancak, Gayrisafi Millî Hasılanın yatırımlara ayrılacak %22,5 undan, her yıl %20,5 nun iç, %2 sinin de dış kaynaklarla karşılanacağı öngörülmüştür. Bilindiği gibi, ilk Beş Yıllık Kalkınma Plânının hedefler ve stratejisinde, yatırımlara ayrılması gereken %18 Gayrisafi Millî Hasılanın % 14' ünün iç, % 4'ünün de dış kaynaklarla sağlanacağı açıklanmıştı. Böylece, İkinci Beş Yıllık Kalkınma döneminde dış tasarrufların oranı %2 ye düşmüş olmaktadır. Diğer bir deyimle İkinci Beş Yıllık Plân döneminde her yıl yatırımlar için gerekli tasarrufların %91'i iç, %9'u da dış kaynaklardan sağlanmış olacaktır.

İkinci Beş Yıllık Plânda da, ilkinde olduğu gibi, Türk Ekonomisinin dış kaynaklara bağıllığının zamanla azaltılması hedef olarak alınmıştır. Ancak, İkinci Beş Yıllık Plânda da yukarıdaki gelişme hızı seviyesinde bir kalkınma sağlayabilmek amacı ile yatırım malları için dışarıya olan bağıllık ve borçlanma devam edecektir. Bu durum da, ödemeler dengesi üzerindeki olumsuz etkisini sürdürecektir.

Ekonominin ödemeler dengesinde normal durumuna, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde yaklaşılabileceği beklenmektedir.

3 — Plânlı Kalkınmada Gözetilecek Temel İlkeler.

Yurdumuzda ekonomik kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek imkânların çok yaygın ve geniş olduğu kabul edilmekte ve bu kaynakların belirli alanlar yerine, dengeli olarak çeşitli alanlara dağıtılmasının büyük gelişme gücünü ortaya koyacağı belirtilmektedir. Ayrıca, kaynaklar, Türk toplumunun tercihleri gözönüne alınarak çeşitli alternatiflere

göre, en verimli sonucu verecek biçimde değerlendirilecektir.

İkinci Beş Yıllık Dönemde Sanayi, ekonominin sürükleyici kesimi olması sağlanacaktır. Sanayileşme, karşılaştırmalı üstünlükler ilkesine göre olacak, kurulacak ağır sanayi tarım kesimini modern duruma getirirken, tarımın sanayiye kaynak yaratımında yardımcı olması temin edilecektir. Sınai üretimi arttırmak için yeni kapasiteler ve bunun içinde yatırımlarda modern teknolojilere dikkat edilecek, ayrıca ithalat ikamesi mümkün temel malların üretimi esas alınacaktır.

Sanayi gelişmesi, ihracatta sınai mamul payını yükselteceği gibi, sanayi kesiminde işgücü ve nüfusun artışı tarım sal üretimde bünyevi bir değişim meydana getirecek, bu da tarımda verimliliğin artması sağlayacaktır.

Ekonominin büyümesinden ayrı olarak ele alınamıyacağı cihetle, istihdam, genel ekonomik bünye ile birlikte ele alınacak, %7 kalkınma hızı ile sağlayacak ekonomik ve sosyal gelişme hacminde, istihdam en yüksek düzeye çıkarılacaktır. Yetişmiş insan gücü, yetiştikleri alanlar dikkate alınarak en verimli yerlerde kullanılacaktır. Meslek kollarında görülen dengesizlikler de giderilmeğe çalışılacaktır.

Bölgeler arası dengeli gelişmeğe çalışılacak, projeler hazırlanırken birden fazla kuruluş yeri üzerinde durularak az gelişmiş bölgelerin tabii kaynak ve işgücü potansiyelini değerlendireceklere öncelik verilecektir.

Şehirleşme, sanayileşmenin bir sonucu olarak desteklenmesi gereken bir oluşturm ve bundan ekonomiyi iten bir güç olarak faydalanılacaktır.

4 — İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Döneminde İzlenecek Politikalar.

Burada da çeşitli politikalar üzerinde durulmuştur:

Tarım kesiminde uygulanacak politikalar, tarımsal üretimin hava şartlarına bağıllık derecesini azaltıcı, verimliliği arttırmak amacı ile üretim yönetimini modernleştirici yönde olacaktır. Kooperatifleşme, küçük ve orta çiftçilerin modern üretim yöntemi ve pazarlaması bakımından gereklidir. Ayrıca, suni gübre kullanılması ve sulamanın geliştirilmesi için gerekli tedbirler alınacak, tarımsal malların yüksek fiyatla satılması yerine çiftçiye düşük fiyatla modern tarım araçları ve rilecektir.

Sanayi kesimine verilen sürükleyici - lik niteliğinin sağlanması yönünde gerekli tedbirler alınacaktır. Lüks tüketim malı üreten sanayi kollarının gelişmesi teşvik edilmeyecek, yatırım ve ara malları üreten temel stratejik endüstriler kurulacaktır. Bu arada küçük sanayii de, büyük sanayii ile işbirliği içinde gelişecek ve teşvik edilecektir. Sanayileşmede, yabancı özel sermayeden yararlanabilmek amacı ile mevzuat buna göre düzenlenecek ve yatırımları, özel bilgi nedeni ile ele alınamamış alanlara yapılmasına dikkat edilecektir.

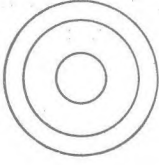
Tarım reformu da önemli bir konu ve bu alanda (aksaklıkları gidermeğe yönelmiş tedbirler dizisi) olarak ele alınacaktır.

Hayvancılık, balıkçılık, ormancılık,

madenler ve ödemeler dengesi yönünde de, tedbirler derpiş edilmektedir. Bütün bunların yanında kalkınma hızını etkileyen doğumların kontrol altına alınabilmesi bakımından aile plânlaması halka indirilerek anlatılacaktır.

Eğitim de, kalkınmada önemli bir faktör olarak ele alınıp geliştirilecektir. Bir yandan, Beş Yıllık Plân sonuna kadar ilk öğretim, ilkökul çağındaki bütün nüfusu kapsayacak, bundan sonrası ise, kalkınmanın gerektirdiği nitelik ve nicelik yönünde olacaktır. Diğer yandan da, çeşitli çalışma kollarında, özellikle sanayi de verimliliği arttırıcı ve vatandaşlık haklarını öğretici yönde, yaygın eğitim çalışmaları yapılacaktır.

Genel olarak özetlediğimiz İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Hedefleri ve Stratejisi ekonomik ve sosyal sorunlarımızın çözümünü sağlayacak kurallar ortaya koymaktadır. Ancak, belirli sorunların çözümünde kullanılacak politikaların geçerliği ve yeterliği, henüz kapalı kalmaktadır. Ayrıca, kalkınmada fedakârlığın şahısların güçleri oranında olacağı ilkesini tekrar eden İkinci Beş Yıllık Plân Hedefleri ve Stratejisinin yayınlanmasının, bu ilkenin tam tersini doğuran zamlar zinciri zamanına rastlaması, buna inanabilmek bakımından mutsuz bir tesadüf olmuştur.

Turizm 1967

Oktay ALPİN

1967, Uluslararası Turizm Yılı olarak ilân edildi; diğer ülkeler gibi biz de bu yıl yurdumuza daha fazla sayıda turistin ve daha fazla miktarda turist-dövizinin gelmesini bekliyoruz. 1967 Yılı Programının Uygulama Esaslarına göre 560.000 yabancı turist ve 25 Milyon Dolar turist-döviz-i ümid edilmekte (1).

Hernekadar ümid edilenlerin gerçekleşmesi dileğimiz ise de, plân döneminin başladığı 1963 yılından beri böylesine yüksek rakamlı tahminlerin yapılmadığı bir bir turizm mevsimi başında, bu iyi niyetli davranış ve dileklerle yetinmeyip günümüzün gerçek turizm anlayışını yansıtmaya yardımcı olmak ve turizm dünyasındaki yerimizi belirlemeğe çalışmak amacıyla düşüncelerimizi şöyle sıralayabiliriz :

Plânlı Kalkınma ve Turizm

Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Plânının uygulandığı ve muhasebesinin yapılmağa başlandığı ilk 4 yılın sonuçlarını gördükten sonra diyebiliriz ki, turizm sektörü, umulanların aksine, yurt kalkınmasına geniş ölçüde yardımcı bir sektör durumuna henüz yaklaşamamıştır. Bu konu bütün ayrıntıları ile gözden geçirilmiş olmayıp sanki yüzeyde kalmıyan

bir çalışma yapılmış gibi turizm'e yarının mutlu Türkiye'si için bel bağlanmış, turizmin dış ödeme dengesindeki açıkları kapıyan sihirli bir anahtar olduğu benimsenmiştir.

Turizm'in Getirdikleri

Geçen on yıl içinde uluslararası alanda ve buna paralel olarak Türkiye'de turizm endüstrisi kesiminde önemli gelişmelerin görüldüğü bir gerçektir. Bu arada, birçok ülkenin turizm nimetlerinden yararlanmış ve bütçelerini turizm gelirleri sayesinde dengeye ulaştırmış olduğunu da öne sürebiliriz. Şöyle ki:

Turizm'den Sağlanan Net Gelirler (2) (Milyon Dolar)

OECD

Ülkeleri	: 1962	1963	1964	1965
İtalya	723	749	827	1062
İspanya	466	611	852	1085
Avusturya	280	314	385	420
İsviçre	235	253	300	319
Fransa	198	121	33	—
İrlanda	75	77	92.1	111
Yunanistan	54	67	52.3	66.2
Portekiz	25	42	67	81

İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı (OECD) nin raporlarından yararlanıla-

rak hazırlanan yukarıdaki tabloda OECD ülkelerinden dış ticaret açıklarını turizm gelirleri sayesinde teâfi edebilenleri yukarıda görüldüğü üzere işaret ettikten sonra belirtmek icap ederse, bu ülkelerin hareket noktasına göre turizm, döviz kazanma için bir araç değildir. Geniş anlamda ele alınınca turizm, ulusları karşı karşıya getiren ve değişik halkların birbirleri ile anlaşmalarını sağlayan bir faktörden başka bir şey olamaz. Sözü edilen ülkelerde turizm, ticarî endişeden uzak, aşırı kâr gayesi peşinde koşmayan plânlı bir çalışmanın sonucu olarak bugünkü düzeye ulaşmış, günden güne gelişir bir hale gelmiştir.

Turizm'in Götürdükleri :

OECD ülkeleri arasında olup yukarıdaki tasnif dışında kalanların turizm giderleri gelirlerine oranla fazladır ve bu giderler, yurt dışına çıkanların girenlerden daha fazla olması yüzünden meydana gelmektedir. Millî Gelir seviyesi (Türkiye hariç) çok yüksek bu ülkelerin diğer ülkelere turist sevketmesi yüzünden uğradığı maddî kayıp, dış ödeme dengesi için bir külfet olmazken Türkiye'nin muhtaç olduğu döviz özellikle hacı'lar eliyle yurt dışına akıtılarak dış ticaret açığını biraz daha büyütmesi üzerinde düşünülecek bir olaydır.

Turizm Bilançosu Açık Ülkeler (2) (Milyon Dolar)

OECD Ülkeleri	1962	1963	1964	1965
ABD	1022	1136	1106	1188
B. Almanya	630	586	594	812
İngiltere	54	128	199	272
Belçika	48	64	68	76
İsveç	13	34	80	113
Türkiye	9.7	12.8	6.3	13.5

1962'den bu yana geçen yıllar zarfında yurt dışına çıkanların sayısı aşağıda gösterilmiştir. Görüldüğü üzere, «Hac» a-

macıyla yurt dışına çıkanların sayısında 1966 yılında beliren artışın, 1967 Martında da devam etmiş olduğunu tahmin etmek güç değildir.

Yurt Dışına

Çıkanlar (3)

	1962	1963	1964	1965	1966
Turist					
olarak	19620	17246	12589	38942	60000
Hac için	7347	23000	22000	22000	29000

Temel Yatırımlar

Bugüne kadar kamu ve özel sektördeki turizm örgütleri arasında gerekli işbirliğinin sağlanmadığını ileri sürmek mümkündür. Yapılan ve yapılmakta olan işlerde koordinasyon eksikliği bu görüşümüzü pek kolay desteklemektedir. Ayrıca, turizm kredileri dağıtım politikasının açık ve seçik olmadığı, turizm eğitimi ve öğretiminin tek elden yönetilmediği, turizm değerlerinin, tarihî ve arkeolojik varlıkların, ören yerlerinin korunması ve değerlendirilmesinde henüz fikir birliğine varılmadığı barizdir. Bir yandan turistik mahallî plânlama çalışmalarına diğer taraftan, bu lokal çalışmalarını destekleyecek turistik temel yatırımlara öncelik verilmesi kısa zamanda olumlu sonuçlar için gerekli görülmektedir.

Turist ve Oto

Günümüzde uluslararası turizm trafiği kuzey-batıdan güney-doğuya uzanan bir hat üzerinde gelişmekte ve gittikçe artan bir şekilde Türkiye'yi etkilemektedir. Uluslararası alandaki ulaştırma kolaylıklarının yarattığı imkânlar sayesinde Türkiye'ye gelen turistler, dünyadaki son eğilimlere, yani her ailenin bir özel otomobile sahip olabilme gerçeğine uygun olarak karayolunu tercih etmekte ve bu yüzden, Avrupa menşeli karayolları hatlarında «E 5» diye adlandırılan yol güzergâhı başta olmak üzere birçok ulus-

lararası karayolu, Türkiye'yi hedef olarak seçen taşıt araçlarıyla dolmağa başlamış bulunmaktadır. Nitekim 1965 yılında gelen turistlerin % 34.6'sı yurdumuza karayolları hudut kapılarından girmiştir.

Yabancı Turistlerin Ulaştırma

	1962	1963
Havayolu	94.205	77.023
Denizyolu	42.242	51.938
Demiryolu	16.308	9.850
KARAYOLU	20.112	15.828
Toplam (Gelen)	172.867	154.823

Yollarına Göre Dağılımı (4)

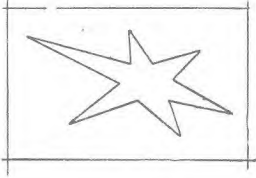
	1964	Kişi	1965	%
	59.893	86.234		28.7
	44.694	65.801		21.8
	18.207	44.785		14.9
	45.260	103.970		34.6
	168.054	300.790		100.0

Batı dünyasının Türkiye'ye en yakın ve en büyük şehri olan Münih ile İstanbul arasındaki iki bin küsur kilometrelik yol otomobilli turistlerin ve otobüs-minibüs yolcularının gözüne artık çok uzun görünmemekte, Münih - 466 Klm. - Lübllyana - 135 Klm. - Zagreb - 393 Klm. - Belgrad - 406 Klm. - Sofya - 340 Klm. - Edirne - 250 Klm. - İstanbul etapları, 2 veya 3 gece konaklaması ile yutulmakta olduğu içindir ki Kapıkule, Pazarkule ve İpsala hudut kapılarından giren ve çıkanlar gittikçe artmaktadır.

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ve Turizm.

Karayolları hudut kapılarından yurda giren 150.000'den fazla turiste ait 35/40 Bin civarındaki taşıt aracı yurdumuzda ortalama 2500 kilometre yol yaparak beraberindekileri geniş Türkiye topraklarının dağınık turistik yerlerine ulaştırılmaktadır. Otomobilli turistlerin ve yabancı minibüs-otobüs yolcularının bu artan faaliyetini gören bazı şirketler hudut kapılarında çeşitli bürolar açmıştır. Bunların yanı sıra, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (Edirne'den sonra) İstanbul girişinde de, Topkapı Surları önünde şehre ilk adımını atan yabancıların çeşitli sorularına cevap verecek ve müşküllerini halletmeğe yardımcı olacak bir büronun hazırlıklarını tamamlamış bulunmaktadır. Bu çalışmalardan da anlaşılacağı üzere devlete yardımcı sektör kendisine düşen görevleri kendi yönünden tamamlarken resmî organdan, Turizm ve Tanıtma Bakanlığından bu kabil çalışmalarda daha enerjik olması, turiste hitap edecek ilk makamın kendisi olduğunu kabul ederek ilk sözü başkalarına bırakmaması ve dağınıkça çalışmaları koordine etmesi beklenmektedir.

- (1) Resmî Gazete, Sayı 12477, Sayfa 106, Tablo 271.
- (2) Tourism in OECD Member Countries 1964, Tablo 3 (Sayfa 56)
Tourism in OECD Member Countries, 1966, Tablo 19 (Sayfa 70)
- (3) Resmî Gazete, Sayı 12477, Sayfa 106, Tablo 270.
- (4) Resmî Gazete, Sayı 12477, Sayfa 106, Tablo 272.

Pakistan'ın üçüncü beş yıllık kalkınma plânı

Pakistan'ın kısa ekonomik tarihinde 1960 yılı bir dönüm noktası olarak açıkça belirmektedir. Ülkenin 1947 yılında bağımsızlığa kavuşmasını takiben bu ilk günlerin yarattığı ekonomik etkiyi yenmeğe çalışmak için çaba sarfetmekle geçmiştir. 1950 yılında neticeleri ile birlikte devamlı bir şekilde kalkınma çabaları başlamıştır. Bu safha 1950 yılında Bölgesel Kolombo Plânının ve 1955-60 yıllarını kapsıyan İlk Beş Yıllık Plânın bir parçası halinde yeni altı yıllık Millî Plânın vücut bulduğu devredir. Bu safhada elde edilen en büyük ilerleme halk ve özel sektörden kalkınma faaliyetlerini idame ettirecek geniş bir teşkilât sisteminin kurulması olmuştur. Bu sayede sanayileşme sahasında yoğun ilerlemeler kendisini hissettirmeye başlamıştır. Lâkin bu modernleşme büyük tarım sektörünün içine nüfus edemeyecek derecede az olmuş ve topyekûn üretim hızı düşük olarak kalmıştır. 10 yıllık devre içinde gayrisafi millî üretimin kaydettiği yıllık yüzde iki-büyük artış hızı nüfusun gittikçe artması karşısında erimiştir.

İçinde bulunduğumuz devrede durumun manzarası değişmiştir. İkinci Plân devresinin Temmuzla başlamasıyla birlikte 1960 yılı aradaki bölünme çizgisi olarak kabul edilebilir. İvedilik derecelerinin kısmen tahsisindeki değişiklik ve kıs-

men teşkilâtların gelişmesini en yüksek noktaya varıran basit reformlar bu ilerlemeye başlıca yardımı dokunan hususlardır. 1950 yıllarında tarımdaki üretim hızı yüzde 1.3'den 1960'ın ilk yarısında yüzde 3.5'a sıçramıştır.

Uzun vadeli plânın sanayi sektöründe ulaşılan yıllık yüzde 10 ilâ 12 oranında bir artış yıllık ortalama üretim hızını yüzde 5'in üzerine çıkarmıştır. İkinci Plânda ön görülen hedef ise yüzde 4.7 olarak belirtilmiştir. Plânın diğer madî ve manevî hedeflerine ulaşılmış veya bu hedeflerden bir kısmı aşılmıştır.

İkinci Beş Yıllık Plân devresinde kalkınmanın hızlandırılması 1965 Temmuz ayında tatbik mevkiine konulan Üçüncü Beş Yıllık Plânın temelini hazırlamıştır. Bu plân Pakistan'daki ekonomik öncelikleri açıklamakta, Kalkınma Plânının tümünü ve münderecatını özetlemekte, üretim hedeflerini belirtmekte ve yatırım yapılmasını mümkün olacak kaynakları açıklamaktadır. Bu arada yeni kaynakların bulunması ve mevcutların yeniden faaliyete geçirilmesi için karar verme yetkileri de dahil edilmektedir.

Pakistan'ın Üçüncü Beş Yıllık Plânı, yirmi yıllık büyük plânın iskeleti çerçevesi dahilinde formüle edilmiştir. 4 - 5

yıllık orta müddetli kalkınma plânı kalkınmakta olan her ülke tarafından yapılan bir plândır. Fakat bu şekilde uzun vadeli bir plân ilk olarak yapılmaktadır. Böyle uzun vadeli bir plânın yapılmasına, kısa vadeli kararların uzun vadeli gelişmeye dayandığından ve bir çok projelerin tamamlanması beş yıldan fazla sürdüğünden karar verilmiştir. Pakistan'ın uzun vadeli plânı için seçilen yirmi yıllık müddet keyfi olarak tasarlanmamış; Plâncılar bu müddeti ekonomik bünyede meydana gelecek değişiklikler için ancak yeterli bulmuşlardır.

Uzun vadeli plânın gayesi ve hedefleri temel olarak hükümetin sosyal ve ekonomik politikasını aksettirmektedir.

Pakistan'ın uzun vadeli Yirmi Yıllık Plânının hedeflerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- a) Gayrisafi Milli Üretimi 1964 - 65 yılında 43.350 milyon rupi'den dört misli bir artışla 1984-85 yıllarında 174.300 milyon rupi'ye çıkarmak. 1965 yılında 386 rupi olan yıllık fert başına düşen geliri 1985 yılında 932 rupiye çıkarmak.
- b) Uzun vadeli plânın sonunda bütün işgücüne iş imkânları bulmak.
- c) Doğu ve Batı Pakistan arasında fert başına düşen yıllık geliri müsavı kılmak.
- b) Ülkede okuma yazma seferberliği yapmak.
- e) Dış yardıma dayanma prensibini ortadan kaldırmak.

Üçüncü Beş Yıllık Plânın hedeflerinin dayandığı uzun vadeli amaçlar ise daha detaylı olarak şöylece izah edilebilir.

(1) Pakistan'ın en kısa zamanda kendi kendisine yeterli bir durumdan kurtulması için millî ekonomide hızlı bir ilerlemeyi temin etmek. İkinci Plân'daki yüzde 29 gayrisafi millî üretimin üçüncü

Plân devresinde yüzde 37 ye çıkarılmasını ön gören bir teklif bu konu ile ilgili olarak yapılmıştır. İkinci Plândaki yıllık artış hızı olan 5.2'ye karşılık Üçüncü Plânın yıllık artış hızının 6.5'e çıkarılması plânlanmıştır.

(2) Bölge içi ve bölgeler arası farkların asgari seviyeye indirmek amacı ile her iki bölgede fert başına düşen geliri topyekûn yüzde 35 ve 40 artırarak Doğu ile Batı Pakistan arasında fert başına düşen gelir ayrılıklarını azaltmak gayesi güdülmüştür.

(3) Gelecek beş yıl içinde işçi sayısında meydana gelecek top yekûn artışı ortadan kaldırmak ve halen mevcut işsizlik sayısını altıda bir nisbetinde yapmak amacıyla en az 5.5 milyon yeni iş imkânları temin etmek.

(4) Pakistan'ın dış döviz kazançlarını gayrisafi milli üretimden daha hızlı bir seviyeye ulaştırarak ve ithal mallarının yerine ülkede imâl edilebilenleri geçirmek suretiyle memleketin ödeme dengesini kuvvetlendirmek. Ülkenin döviz kazancını ikinci plân devresinin sonunda ulaşılmış bulunan 3.50 milyon rupi'ye kıyasla 1970 yılında 4.800 milyon Pupi'lik bir seviyeye ulaşması beklenmektedir.

(5) Üretim maddelerinin imâlini gerçekleştirerek ilerde kurulacak sanayinin ihtiyacı olan malzemelerin memleket içindeki kaynaklardan sağlanmasını mümkün kılacak sanayi kolunu geliştirmek.

(6) Ekilebilecek arazileri arttırmak çiftçiyi teşvik etmek ve bunlara yeni kaynaklar bularak tarım üretimini hızlandırmak.

(7) Nüfus kontrolunda gereken tedbirleri alarak nüfusun tehdit edici şekilde artmasının önüne geçmek.

(8) Özellikle dar gelirli için daha iyi

konutlar, sağlık hizmetleri ve eğitim tesisleri temin etmek.

(9) Gelirin dağılımında refah ve ekonomik güçteki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak, sosyal güvenliği temin etmek ve ekonomik gelişmeyi hızlandıracak sosyal ve kültürel değişikliği sağlamak amacıyla gerçek manada ilerlemeler kaydetmek.

Üçüncü Beş Yıllık Plân, Pakistan'ın içinde ve dışında bir çok yorumlarla tartışmalara hedef teşkil etmiş ve ülkenin ihtiyaçları ile tatbik kapasitesi göz önüne alınarak geniş ölçüde tasvib görmüştür. Lâkin plânın tatbikine başlanıldığında bir takım uğursuzluklar olmuştur. Plânın resmen tatbikine başlanıldığı 1 Temmuz 1965 tarihinden üç gün sonra plânın ilk yılı için fon temin edilmesi düşünülen dünya bankasının toplantısı geri bırakılmış ve iki ay sonra da Hindistan ile savaşa girilmiştir. Aniden beliren bu olayların bir sonucu olarak kalkınma için sağlanan dış kaynaklarda bir azalma olmuş ve ekonomi gerginleşmiştir. Savaş sırasında da bazı masraflar yapılmıştır. Halk sektöründe tatbik edilmekte olan programın yüzde 25 nisbetinde azaltılması ve piyasadaki istikrarsızlığın önüne geçilmesi sayesinde iş hayatı ve yatırım

faaliyetleri bir dereceye kadar aksamıştır.

Bütün bu ekonomik hadiselerin bir araya toplanması ilk anlarda korkulduğu kadar feci neticeler yaratmamıştır. Olayları tekabeden yıl liberal ithal politikasının neticesi olarak iyi bir envanter durumu ortaya çıkmış ve bu da sanayideki üretimin aynı seviyede kalmasını sağlamıştır. Basit olarak tüketimde de kendiliğinden bir tahdit durumu meydana gelmiştir. Bu iki faktör göz önünde bulundurularak fiatların bir seviyede tutulması sağlanmıştır. Ek vergilerin konması savunma fonu ve savunma bonolarının konması idarî sarfiyattaki kesintiler ile temin edilen 650 milyon rupilik yeni kaynakların bulunması sayesinde iç mali kaynakların kalkınma çabalarından savunma sektörüne aktarılması temin edilmiştir. Bu arada temel kalkınma programı daha az ehemmiyete haiz projelerin durdurulması ve bina inşaat faaliyetinin asgari seviyeye indirilmesiyle korunmuştur. Kredi kontrolleri serbest bırakılmış ve bu sayede yatırım faaliyetleri hızlandırılmıştır. Ödemeler üzerindeki baskı ihracaatı hızlandırarak lüzumsuz bazı maddelerin ithalini keserek yeni kredi ve yardım anlaşmaları yaparak kaldırılmıştır.

İstanbul'da Sanayi Yerleşmesi

Orhan ERDENEN

1. İstanbul sanayi yerleşmesini incelemeyi önce sanayi tarif ve kavramlarını belirtmek faydalıdır. Sanayinin bilindiği gibi değişik tarifleri vardır.

Önce (sanat sanayii de olmasına rağmen) sanatı - kunst, art- ile sanayii tefrik ederek sanayinin en çok kabul edilen tanımı (tanımı) nı yapalım. Sanayi «Ham maddelerin işlenmesi ve şekil değiştirilmesine ait alet ve makinelerle yapılan ekonomik faaliyetlerdir.»

Sanayi deyimi ayrımları yapılmazsa genellikle açık ve seçik bir anlam vermez.

Kavram ve ayrıntılarına gelince :

Çalışma faaliyet sürelerine göre a. devamlı, b. mevsimlik, c. rekolte sanayii; mamûl derecelerine göre a. yarımamul, b. mamûl, c. islâh sanayii; istihlâk veya istihsale tahsisine göre, a. istihlâk sanayii, b. istihâl vasıtaları sanayii ilh... ayrımları yapılır.

Sanayi Odası «Adrema sisteminde» sanayi branşlarını şöyle bölümlenme yapıyordu:

- I. Öğütülmüş gıda sanayii,
- II. Şekerli maddeler sanayii,
- III. Karma gıda sanayii,
- IV. Konserve gıda sanayii,
- V. Kombine pamuklu, pam. ip. sanayii,
- VI. Pamuklu dokuma sanayii,
- VII. Yün ipliği sanayii,
- VIII. Yünlü dokuma sanayii,
- IX. İpekli dokuma sanayii,
- X. İplik bükümü ve sarımı
- XI. Trikotaj, tuhafile eş. sanayii,
- XII. Fanilâ kumaşı ve çorap sanayii,
- XIII. Demir ve saç eşya sanayii,
- XIV. Demir çekme, çivi, cıvata sanayii,
- XV. Teneke kap ve eşya sanayii,
- XVI. Makine ve alât sanayii,
- XVII. Elektrik malz. ve cihazları sanayii,
- XVIII. Taşıt Araçları sanayii,
- XIX. Bakır mamulleri sanayii,
- XX. Çeşitli metal sanayii,
- XXI. Çeşitli kimya sanayii,

XXII. Tıbbî müstahzarat sanayii,
XXIII. Sabun ve itriyat sanayii,
XXIV. Boya, apre, emprime sanayii,
XXV. Boya, cilâ, mürekkep sanayii,
XXVI. Plâstik eşya sanayii,
XXVII. Deri ve mamulleri sanayii,
XXVIII. Kauçuk mamûlleri sanayii,
XXIX. Matbaa ve klişe sanayii,
XXX. Kâğıt ve mukavva sanayii,
XXXI. Tahta ve mamûlleri sanayii,
XXXII. Madencilik ve taşocakları sanayii,

XXXIII. Cam ve cam eşya sanayii,
XXXIV. Toprak mamûlleri sanayii,

1967 yılı başında Sanayi Odası yeni bir sınıflama yaparak XXII. bölümü ikiye ayırarak, çorap sanayii XXII. Bölüm; Fanila kumaşı imali ve konfeksiyon sanayii XXIII, Bölüm almış; Demir işleri hırdavat ve döküm sanayii XXXV inci, Demir ve saç eşya sanayii XXXVI inci bölüm olarak ilâve edilmiştir.

Bu faaliyetler son yıllarda -bir kısmı ihraç dahi edilerek- inanılmıyacak gelişmeler kaydetmiştir.

2.) Sanayiın diğer ekonomik branşlar gibi çeşitli meseleleri vardır ki bunlar tabiat tesirleri dışında ziraat ve ticaretten daha komplike şartlar gösterir.

Küçük işletmeler, büyük işletmeler, piyasa meseleleri, mamul şekilleri, süreklilik faktörleri, kuruluş yerleri, işçi (insan gücü), teknik eleman, onarım imkânları, depolama, sicil savunma, gerekirse harp sanayiine dönebilme, su, elektrik, kömür, fuel oil, havagazı ihtiyaçları; transport imkânları; atıkların atılması veya kullanılması ilh...

Bir komisyon olarak son dört ay zarfında fabrikaların denetlenmesi sırasınca da çeşitli izlemler yapmak imkânını elde

ettik. Hem el işinin birinci plânda olduğu manifaktür, hem makinenin mamuller de daha fazla etkisi olan fabrikasyon kuruluşlarını ve biraz önce kavram ve ayarlarını kısaca kaydettiğimiz şekilde rini yakından gördük, manifaktür yüzdesi çok azalmıştı.

Bir taraftan memleketin kalkınma sına hizmet eden fabrikaları memnuniyetle benimserken; diğer taraftan şehir hayatı hatta fabrikaların kendi meseleleri bakımından endişe içine düştük. Bu endişeler programsız ve kontrolsuz oluşun endişelerini de taşıyordu ki bizzat o işletmeler, kuruluşlar da bu endişeleri saklıyamıyorlardı.

Bir zamanların şöhretli Tikveşli, Topçular çiftliklerini de içine alan Edirnekapi dışı Demirkapi'dan başlıyan sanayi siteleri (!) nde iki tesis hariç şehir suyu yoktu. Satış birikmesi mevcut olduğundan arteziyen açmak faydeli olmuyordu. (Daha batı bölgesinde ise kuyu açmakta yasaklanmıştı.)

Buralar aynı zamanda manzara (biling) noktaları idi.

Diğer yerlerde de elektrik voltaşı kâfi gelmiyor, bazen % 20-45 düşüyor, sık sık kesilerek tesisata zarar veriyordu.

Bilhassa bu eski Londra asfaltı üzerindeki emaye sanayiinde hissediliyor du.

Bazı fabrikalar İ.E.T.T. Genel Müdürlüğünden vaad alarak özel elektrik santrallerini hazırlamışlar, fakat beş sene beklemlerine rağmen elektrik bağlantısı temin edilememiştir.

Elektrik idaresi, adi sanayi ve hususî sanayi olarak ayırım yapmış, kilovat satış fiyat ücretlerini bu ayırıma göre farklılandırmıştır.

Türkiyede mevcut sınaî tesislerin haricinden aldıkları elektrik sarfiyatı 693 milyon kws, kendilerinin ürettikleri elektrik sarfiyatı 70 milyon milyon Kws; İstanbul da bu miktarlar 319 ve 2 milyondur. 1965 istatistiğine göre İstanbul sanayiinin Türkiye sanayiine oranla %30 elektrik ihtiyacı olduğu görülmektedir.

Yakın zamana kadar rafinerilerde yan bir madde olarak kullanılmıyan (ay gaz, milangaz, ipragaz, evgaz ilh. isimleri) le piyasaya çıkarılan) gazdan çeşitli istifadeler sağlanmaya başlanmışsa da bu kâfi değildi. İstanbul sanayiinin yakıtı sarfiyatı (1965 te) mazot - motorin 23 milyon (litre), fuel oil 60 milyon (litre), havagazı 2.6 milyon (m³), benzin 5 milyon (litre), linyit 234 bin (ton), maden kömürü 207

Unkapanı - Eyüp - Alibeyköyü arasında da yol bulunduğu gibi çok dardır. İndirim, bindirim yapan kamyonların beklemeleri sebebiyle devamlı olarak tıkanmaktadır. Bu vaziyet ise ticarî ekonomik hayata devamlı menfi etkiler yapıyor. Karaağaç - Karaköy arası yol durumu da bundan pek farklı değildir.

3.) İstanbul metropoliten sahasında çeşitli (mevsimlik, devamlı ve rekolte) sanayii branşları vardır. Küçük sanayii de dikkate alarak hazırlanan istatistikler Türkiye sanayiinde İstanbul'un % oranını belirtiyor. 1962 rakkamlarına göre sermaye bakımından tekstil ve örme sanayii % 50, metal ve mamûlleri sanayii % 30; istihsal bakımından tekstil ve örme sanayii %45, gıda maddeleri sanayii %30, metal ve mamulleri sanayii % 25; işçi personeli bakımından tekstil ve örme sanayii, %50, diğer sanayi kolları % 25 dir. Bu rakkamlar İstanbul sanayii probleminin memleketimiz çapındaki azametini belirtiyor.

İstanbulun belediye sınırları içindeki ilçelerindeki sanayi tesisleri oranı ise şöyledir. (1962 rakkamları)

	Tesis sayısı % nisbeti	İşçi - personel % nisbeti	Sermaye - miktarı % nisbeti
Bakırköy	2.80	11.18	12.18
Beşiktaş	2.43	3.16	6.44
Beykoz	0.40	4.61	2.02
Beyoğlu	17.42	8.93	13.67
Eminönü	30.74	11.37	10.06
Eyüp	10.09	15.80	12.65
Fatih	8.63	8.14	4.74
Kadıköy	1.09	1.59	0.96
Sarıyer	0.40	2.33	2.60
Şişli	10.13	8.60	7.17
Üsküdar	0.63	0.42	0.15
Zeytinburnu	10.69	15.68	17.50

Bu oranların %31 i görüldüğü gibi 4.64 km² lik (Adalar ilçesinden küçük) Eminönü ilçesinde toplanmıştır. Halbuki Eminönü ilçesi tarihî eserlerin yoğun olduğu arkeolojik - tarihî turistik, ticaret, Üniversite ve mesken bölgesidir. Özellikle Alemdar bucağında hanlarda geceleri de çalışan üst üste ruhsatsız imalâthanelerle dolmuştur.

Sabah saatlerinde Eminönü, akşam saatlerinde de aksi istikamette fazla yoğun, vasıta ve insan seli, bu iş yerlerinin sahip, işçi ve personeli olarak şehirde anormal akım yaratmaktadır.

Bütün ilçelerde müsait olmıyan bina vaziyetleri, ilâve makineler dolayısıyla iş emniyeti kalkmış; gayrifennî elektrik tesisatı tehlikeli hale gelmiştir.

4.) Büyük sanayi, her türlü plân ve programı silip süpürerek İstanbul yöresinde Zeytinburnu, Eyüp, Kazlıçeşme, Hasköy (Beyoğlu) Maltepe, Şişli'ye kaymıştır.

1953 senesinden itibaren İstanbul nazım plânı ile görevlendirilen Piccinato, bu plânlamada çevre yollarını çizip, şehir limanını Zeytinburnu'na alırken sanayi bölgesini tayinde güçlük çekmiş, Edirnekapı güney batısından Zeytinburnu ve Kazlı - çeşmeye kadar ki yerleşmeyi kabule mecbur olmuş, diğer bir deyimle realite kendisini empoze etmiş, Bostancı - İzmit arasındaki fabrikaların mahzurlarını, ortadan kaldırılmak için yeşil çevrelerle sarılmış, ancak diğer bölgelerdeki tesisler için kesin karar verilememiştir.

5.) İstanbul 1453 Mayıs'da Türk İstanbul oluşundan itibaren yeni imalâthaneleri de yeni hayatına katıverir. Bunlar dövme, dikme, örme, tabaklama, çekme, bileme, biçim verme, dökme el tezgahları (manifaktür) halindedir Yavuz Selim'in tesis ettiği Üsküdar çatmahaneleri geçen asra kadar devam eder. Ancak Osmanlıların sanayie girişi III Selim'le (Beykoz Kâğıt fabrikasıyla) başlar (1803)

II. Mahmutta Eyüp Feshane ile devam eder, II. Abdülhamid iradesiyle müesseseler çoğalır. O devrin yadigarlarından biri Yıldız porselen fabrikasıdır. Kâğıthaneye ismini veren kâğıt fabrikasından Kuzguncuk gazhanelerine kadar bütün bu devirlerin fabrika yerleşmelerinde çevrenin etüdleri ne kadar ciddiyetle düşünülmüştür. Kitabeli ve turalı giriş kapıları, sevimli yapılar içinde ayrılmış sekisyonlar, disiplin, kalite garantisi, temizlik, hizmet anlayışı, insana değer veriş derhal dikkati çeker. Çurufaları gelişigüzeye İşuraya buraya atılmaz.

Şüphesiz her devirde imalatımız ya ni fabrikasyon mamullerimiz dünya piyasalarıyla rekabet edecek durumda olmuştur.

Bu gün su saatinden radyoya, buzdolabına, tıbbî müstahzarlara, elektrik motorlarına, her çeşit döküm ve montaj iş-

lerine kadar Avrupa, Amerika patentli veya aynı ayarda sanayi mamullerimiz var.

Ne varki yine hiç bir devirde bu kadar düzensiz olunmamıştır.

Su, yol, elektrik, estetik, nakil, emniyet, nazım plândan yoksun yerleşmeler.

6. 1961 yılından itibaren bilindiği gibi Türkiye Beş Yıllık Kalkınma Plânına girmiş, 1967 senesinde ise II. Beş yıllık Plân devresi başlamıştır.

Beş yıllık Kalkınma Plânı şekil olarak derleme, programlama ve hüküm (emir) safhalarını kapsıyor.

Diğer taraftan her yapı, projesi Bayındırlık Bakanlığı, Belediye İmar Plânlama ve İmar Müdürlüklerinden geçmek zorunluluğunda. Belediye İmar Müdürlüğü statik yapı şartlarıyla; diğerleri yerleşme ve tesis vaziyetiyle ilgili.

Her fabrika - Beş yıllık plân açıklamaları çerçevesinde - belirli bir yatırımdır. Ancak bu yatırımın şehir hayatına (ekonomik, sosyal, estetik, münakale, enfrastürüktür harcamaları ilh. bakımlarından) müsbet etkisi olabilmesi, ilgili programları içinde kıymetlendirilmesine bağlıdır. Genellikle bu endişenin fabrikaları tesis edenler tarafından taşınmadığı, kendilerine tercih ettiğimiz sorularla anlaşılmıştır.

Hangi sanayi branşının öncelik taşıdığı, hangisinin hangi bölgede yapılması gerektiği hususları da Beş yıllık plân stratejisiyle bağlı olmamıştır. Yatırımlar şahsî görüşler veya piyasa soruşturmalarıyla yapılmıştır. Genellikle fabrika sahipleri veya idarecileri katı realitelerle karşılınsınca bir müddet sonra kuruluş yerlerinden memnun olmamaya başlamışlardır.

Özellikle Şişli, Beyoğlu, Fatih tesisleri genişleme imkânlarını çok zor temin etmekte veya edememektedirler. Bir kısmı

da sanki seyyar pazarcı imişler gibi, sıkıştıkça başka yere göç etmişlerdir. Örneğin Şişli'den Hasköy'e, oradan Topkapı Maltepesine nakledenler nadir örnekler olmamıştır.

7.) İstanbul ve çevresinin sanayi yerleşmesinde: a.) Teknik eleman, b.) iş gücü, c.) kapitâl sahiplerinin vaziyetleri bakımından şahıslarla ilgili konular da vardır.

Tesis kurmaya talip kapital sahiplerin ikametleri terci ettikleri büyük şehirler ci varında genellikle müesseselerini inşa et tirmeyi terci etmektedirler. Sanayi böl geleri plân içinde tesis edilmemiş mem leketlerde bu tabiidir. Kredi, piyasa, tek nik eleman, iş gücü meseleleri, şahser kontrol yakınlığı bu düşüncelerde etki y par. Büyük şehrin bir takım özellikleri vardır ki bunlardan biri artan nüfusun ih tiyaçlarının işbölümünü çoğaltarak, tek nolojiye ve üniversite hareketlerine hız vermesidir. Teknoloji ve üniversite hare ketleri sanayi yatırımlarının kaçınılmaz bağlarıdır. Üçüncü faktör işçi ihtiyacı da şüphesiz büyük şehirlerin metropoliten sahası içinde daha kolaylıkla elde edile cetir. Bu tabii oluşun dahi İstanbulda suni ve nizamsız bir tarzda yapıldığı gö rülmektedir.

Önce düzensiz yerleşmelerin, düzen siz işçi ilişkileri feci gece kondu mahal lelerini veya daha uzakça semtler arasın da taşıma ekonomisine müsait olmanın nakil vasıtalarını meydana getirmiştir.

Kalkınma hesaplarına göre memleke timizde her sene 400.000, İstanbulda 26.000 yeni insana iş imkânı bulmak gerekmektedir. Bu zorunluluk için dahi program yapmaya ihtiyaç yok mudur? Bu endişe lerde herşey millî gelir artışı prensibleri ne uygun olmalıdır amma, uygulamalar da (!) insan insanlığından, şehir şehirli liğinden çıkarılmamalıdır.

8.) İstanbulda eski tesislerden biri, 135 senelik Feshane (Defterdar) fabrika sıdır. Karamürsel, Bahariye de eski fab rikalarındandır. Bunlar çevreleri, genel likle Haliç için çirkinlik yaratmamışlar dır.

Avrupalıların «siz sınaî tesisler kura mazzınız» dedikleri hüküm, yukarıki ve sonraki kuruluşlarla çürütülmüştür. Ne varki Silâhtar yakınındaki, 1929 yılında kurulmuş, bu gün Makine Kimya Kuru munun fişek ve saçma fabrikası olan tes isin ellibeş metrelik yüksekliğindeki de mirden saçma döküm kulesi çirkinlik abi desi olarak göze saplanmaktadır. Kontra plâk, demir - döküm, tuğla, çeltik, doku ma fabrikaları ve hurda yığınları arasın da Haliç'in Kâğıthane vapur iskelesi kay bolup gitmiştir. Bütün döküntüler, kirli sular Haliç sularına karışmaktadır. Yaz aylarında bataklık haline gelen Haliç'in üst kısmı çok fena kokular neşretmekte, sivrisinek yapmaktadır.

Acıbadem, Çamlıca civarına fabrika ve imalâthane kurdurmayan bazı eski vali ve belediye reislerinin endişelerini şim di daha iyi anlıyoruz.

İstanbul sanayi yerleşmesinde sadece Haliç fabrikalarının millî hasılaya iştirak leri ikibuçuk milyar lira olduğu hesap lanmıştır. Küçümsenmeyecek bu maddî ne ticeyle mağrur Sanayi Odası temsilcileri 1961 yılına kadar, evveliyetle tarihî Al tınboynuz'da herhangi bir tedbir ve na kil teklifine yanaşmamakta idiler. 1961 plânlama süresinde, İmar ve İskân Bakan lığı Bölge Müdürlüğü araştırmacılarının ortaya koyduğu araştırma ve tenkitler, Sanayi Odası temsilcilerine ilk defa ted bir almak gerekliliğini kabul ettirmiş: «imkânları hazırlayınız yeni tesislerimizi orada kuralım ve yavaş yavaş eskileri de buraya nakledelim» demişlerken, ilgili res mî dairelerin o tarihten sonra çalışma ları gevşemişlerdir. Ve bu dağınıklık için

de, ilişkiler dikkate alınmadan çeşitli fabrikalara ilâvelerin yapıldığı tarafımızdan görülmüştür.

Paşabahçede uzun dumanları bütün civarı kaplıyan Sultaniye çayırı ile Çu - buklu arasındaki Şişe - Cam ve İspirto fabrikaları, arka sırtlarındaki biriket meskenler coğrafyaya ve tarihe hatta insanın kendisine saygısızlıktır.

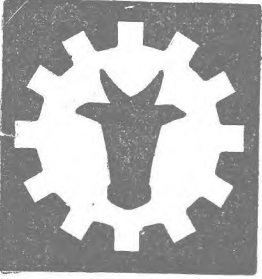
Şubat 1967 başında vilâyette yapılan toplantıda, İstanbulun sanayi yerleşmesinden, etrafa pis kokular yayan Zeytinburnu deri fabrikalarının durumu görüşülerek bu sanayi dalının - Anadolu feneri kuzeydoğusundaki - Riva deresine nakli uygun görülmüştür. Üzerinde asıl durma kistediğimiz nokta bu fabrikaların ham maddelerinin Anadolu'dan gelmesi dolayısıyla kuruluş yeri prensibinin

ilk kaidesine uyulmamış olmasıdır.

10. Şubat. 1967 günü Belediye Meclisi toplantısında ise, bir tahrir vesilesiyle plansız ve nizamsız yapılan fabrikaların o kadar güzellikleri anlatılan İstanbul'un coğrafyasını tahrip ettiği belirtilmiştir.

İstanbul şehri metropoliten sahasındaki sanayi yerleşmesi millî ekonomiye yaptığı ve yapacağı faydelerle bihakkın önünebilmek için kaydettiğimiz plân ve ilişkilere bağlanmak zorunluluğundadır. Millî güvenliğimiz de bunu böyle istemektedir.

Sanayiden, hayatın kaynağı olan insanın her çeşit ihtiyaçlarına cevap verecek faaliyetler anlaşıldığına göre, bu faaliyetler kendi gayesine ihanet etmemelidir.

Neden Yapmıyoruz...?

Zerrin GÜÇ

Prof. Herbert Stewart'ın bir konferans metni geçti elime... Konusu, «Kendi Başına işe atılma» (İşletme İktisadı Mezunlar Cemiyeti Konferans III)

Sayın Prof. Stewart, şöyle başlamışlar (-Zekânız var, - Enerjiniz var, - İmkânlarınız var, - Çok, çok miktarda sermayeniz var, Şu halde neden kendi başınıza işe atılmıyorsunuz?)

Nasrettin Hoca'nın çok bilinen bir fıkrasını şöylece naklediyorlar; Bir gün bir adam Hocadan helva istiyor. Hoca da karşılık olarak helva isteyen zattan şunları soruyor - Arkadaş şekerin var mı - unun var mı? yağın var mı? O zatta - Evet var diye cevap verince, Hoca da; **ŞU HALDE NİÇİN KENDİN YAPMIYORSUN?** diyor) Sayın Prof. gerçi bu fıkrayı kendi görüşlerine göre naklettiklerini belirtiyorlar. (Neden biz den yardım bekliyorsunuz? Niçin ben sizin yerinize çalışayım, Benim memleketim helva yiyorsa onu yapmak - tan çekinmediği ve üşenmediği için yiyor) demek istemiyor mu?

İktisadî bir buhran içindeyiz. Enflasyonun zorlayıcı tesirlerini görüyoruz. Biliyoruz ki enflasyonu yaratan yalnız para basmak değildir. Emtea miktarının azalması, yahut gelişen nüfusa göre istihsalın

artmaması da nisbî enflasyonu doğuran sebeplerdir. Mübadele hacmimizi geniş - letmek, içeride mal miktarını arttırmak, dışarıdan döviz temin etmek, ancak daha yeni müteşebbislerin ticaret ve sanayi alanlarına atılmaları, küçük tasarrufların birleşmeyi öğrenip, teşebbüsten korkmaları ile mümkün olabilir.

Zarar bizleri korkutan, kazanmaktan mahrum kılan en önemli unsurdur. Halbuki, zarar, kârdan daha büyük bir öğretilidir. Küçük tasarruflar, ilk teşebbüs - ler için gayet uygundur. Gelirinizin bir kısmını veya ek bir işten kazandığınız parayı yok kabul ederseniz iş kendiliğinden hâllolur... O zaman işin rantabilitesi de sonsuza yaklaşır.

Bir işin rantabilitesini açıklayan formülde:

$$\text{VERİM} = \frac{\text{KÂR}}{\text{SERMAYE}}$$

Paydadaki Sermaye (0) olursa, kâr (100 TL.) bile olsa,

$$\frac{100}{0} = (\text{Sonsuz})$$

verim sonsuz olur.

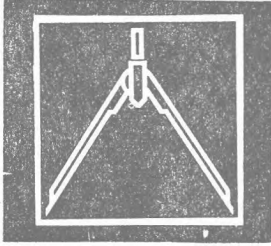
Prof. Herbert Stewart, (En çok takdir edilen iş adamı, sıfırdan başlayıp muvaffak işletme kuran şahıstır) şeklinde bir tanım yapıyorlar. Halbuki sıfırdan başlamış kimse yoktur; gayesi olan, azmi olan ve gayesini rahat, şöhrat sağlayan hayatlara tercih edebilecek kadar sebatla sevmesini bilen çalışmaktan korkmayan kim seler, bence çok büyük sermaye ile işe girişmişlerdir. Kaldı ki sermayenin kendi kendine iş görebildiği, küçük tasarruf or taklıklarında, bütün ortakların bu oranda çaba göstermeleri de gerekmez.

Gelirin dağılım yönünden de, bu tip ortaklıklar daha hakkaniyete uygundur.

Bizim gibi, gelir seviyesi düşük olan bir ülkede, tasarruf yapmak, muhakkak ki kolay bir şey değildir. Ancak, tasarrufu -muzun yok olmasını düşünmek değil de, daha büyük gelirler ve refah vadedeceği ne inanmak, bizim halkımızı harekete getirebilir. Bu inancı kim verecek?.. Küçük tasarrufun ürkekliği giderildiği takdirde, son yıllarda gelişen, ortak mülkiyet esasına dayanan inşaat faaliyetleri gibi, küçük tasarrufların kurduğu teşebbüslerin de arttığını göreceğiz.

İktisat fakültesi, İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi mezunu arkadaşlarım, bu konuda bizlerin önder ve örnek olmamız gerekmez mi? Tıbbiyeden doktor çıkar, Teknik üniversiteden mühendis. Biz mezun olurken neyiz? Hiç... veya... her şey... Yani kişilerin ihtiyaçlarına en iyi cevap verebilecek vasıtayı temin etmek, onu korumak, onu değerlendirmek... Hastanın reçetesini, ilâcını; mühendisin mal zemesini temin etmek için ilk başvurması gereken şeyi (PARAYI ve ona bağlı bütün kuralları, ondan doğacak bütün problemleri bilmek...) Gerçi parayı bilmek başka, para kazanmak başka şeydir... Fakat hiç olmazsa, bir vecibe gibi; aydın geçinmemizin icabı gibi... halka örnek olmak üzere, bir miktar paramızı havaya atıyor gibi, ufak tasarruflarımızla küçük de olsa, başlangıç olmak üzere bir teşebbüsde bulunabiliriz ve bunu yapmalıyız da...

Yazımı yine Prof. Stewart'ın bir sözü ile bitirmek istiyorum. «Tahsil ile organizasyon bir araya gelirse iş yapma daha kolaydır»

İşletme Organizasyonlarında İktisatçının yeri

Ekrem TUNÇ
İşletme Yönetim Uzmanı

Plânlı ekonomi devresine giren ülkelerde, gerek kamu sektöründe ve gerekse özel sektörde yapılacak yatırımların hızını artırmaya büyük önem verilmektedir. Zira senelerden beri açık veren dış ticaret bilançomuzun açık vermesinin temel nedeni, ithalatın ihracattan fazlalığından ileri geldiği açık bir gerçektir. Oysaki bir yandan üretici nitelikteki yatırımların arttırılması istenirken, diğer yandan sanayimizin prodüktivite (verimlilik) ve rantabilite bakımından tatmin edici durumdan yoksun oluşu ve yine memleketimizde yatırım yapan yabancı işletmelerinin, rantabileterlerinin bizimkinin on misli civarında oluşu dikkate değer hususlardandır.

Yerli işletmelerimiz gerek yönetici personel ve gerekse işçi tedariki bakımından hem bol imkânlarla ve hemde ucuz tedarik edebilecek avantajlara sahip olmasına rağmen prodüktivite ve rantabl gelişmanları da tetkike değer hususlardan-

dır. Kanaatimizce bunun temel nedeni işletme organizasyonlarımızda genellikle teknik personelin üstünlüğüne inanan bir anlayışın mevcudiyeti ve iktisadın önemini anlama bilincinden yoksun oluşu ile batı anlamıyla bir işletme politikasının memleketimizde uygulanmaması sonundadır ; rekabet piyasası olmaması ve üretilen maların kısa zamanda satılmasına gücü öz işletmelerimizin çalışmalarının gerçeğmen, rantablite oranlarının düşüklüğünden bilinçli ve plânla bir gidişin eseri olmadığı sonucuna götürür. Bu gün bile el yordamı ile büyüyen işletmelerimiz imallathane zihniyetinden kurtulup işletme organizasyonu olma yolunda cesur adımlar atanlar memleketimizde de mevcuttur. Ancak bunların sayısının azlığı ve mevcut olanlarının işletme faaliyetlerinin derli toplu ve ilmî olarak bilmesi neticesi, işletme faaliyetlerinin çoğu teknik personelin yönetimine verilmekte ve dolayisiyle vazgeçilmez idareci tipi yaratmaktadır. Oysaki «işletmeler iktisadi

ortamlarda iktisadi fonksiyonlar başaran örgütlerdir.» ve yine «işletenler çeşitli nefaath gruplarının çarpıştığı bir muharebe sahasıdır» tariflerinden anlaşıldığı gibi, işletmelerin her kademesinde iktisat, maliye, hukuk, istatistik sosyal siyaset, pazarlama, muhasebe, finansman, beşeri ilişkiler v.s. daha bir sürü meseleleri bilen ve işletmelerinde bunları uygulayan personele ihtiyaç vardır. İşte bütün bu nitelikler ve formasyon dünyada ve ülkemizde de mühendislerde değil iktisatçılarda mündemistir. İşletmelerimizin, memleketimizde bize nazaran on misli kârlı (rantabl) çalışan yabancı işletmelerin durumuna gelememesinin tek sebebi kadrolarında iktisatçıya yer vermeme-leri ve yer veriyorsada onlara teknik personel kadar değer vermemelerinden ileri gelmektedir. İşletmelerin temel faaliyetleri şunlardır. Bu ana faaliyetlerin ahenk- li yürüyebilmesi için iktisatçıya gereken önemin ve yerin verilmesi lâzımdır. Bu bri istele değil; çağımızın zorunlu kıldığı ekonomik koşullar icabıdır. Ana faaliyet- lere gelince :

I — TEDARİK FAALİYETLERİ : İş- letmeler işlerinin bünyesin göre, yeteri kadar ham madde ve malzeme bulundur- mak mecbururietindedir. Onun için iş- letmelerde maksimum, minimum ve or- talama stok miktarlarının bilinmesi ve ona göre bir mübayaa (tedarik) politi- kasının uygulanması için maliyet ve ma- li formasyona sahip iktisatçıların bu ke- simdeki faaliyetlerde çalıştırılması sıh- hatle ve sür'atli konu verebilme bakımın- dan elzemdir.

II — FİNANSMAN FAALİYETLERİ : İşletmelerin yaşama ve gelişme güçlerini artırmak için yerli ve yabancı kaynaklar- dan fon bulmak ve bu fonların maliyetini hesaplamak yatırım projelerini değerlen- dirmek, sermaye maliyetlerinin analizini yapmak, maliyet muhasebesi ve genel

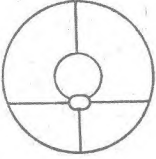
muhasebenin yanında, sevk ve idare mu- lizi, fonların kaynak ve kullanım bakımın- hasebesinin uygulamak, bilânçoların ana- dan incelenmesi ve çeşitli altermatiflerin eşiğinden bunların değerlendirilmesi ve ekonominin konjoktür durumuna göre iş- letmeleri malî mabıkımdan yönetme tek- nikliirene iktisatçılardan başkakarimlar sa- hiptir.?

III — İstihsal (üretim) Faaliyetleri : İşletmelerin bu kesimdeki didinmeleri mühendisler tarafından yapılır; ve yapıl- masıda normaldir. Zira bu kesimdeki fa- aliyetler onların uzmanlıkları dahilindeki konulardır. Fakat üretici depart'manda çalışan bu elemanlarında iş değerlendire- me, liyakat taktiri, metot etüdü zaman etüdü ve hareket ekonomisinin prensip- lerini bilmesi ve bu teknikleri üretime uygulayıp produktivite ve rantabiliteyi artırması bu günün ekonomik koşulları i- çinde kaçınılmak bir zorunluk arz etmek- tedir. Oysaki çoğu mühendisler bu tek- niklerden yoksun, üretimi artırıcı teknik- ler yerine daha pahalı ve daha modern mekanik tıhizat tavs yelerinde bulun- maktadırlar. Bu hal ise kısır imkânlarla sahip ülkemiz çok pahalıya mal olmakta- dır. Onun için modern işletme politikası tisasa göre bir stihdam politikası bu de- icabı, kollektif çalışmayı verimli kılan, ih- portman içinde de şarttır.

IV — PAZARLAMAK FAALİYETLE- Rİ : Pazarlama faaliyetleri rakabet yeter- sizliği ve mamul stoklarının birikmemesi bakımından gereken ilgiyi görmemekte ve bu kesimdeki faaliyetleri orta öğren m görmüş ucuz pronelle giderilme politika- sı, çoğu işletmelerimizde izlenmektedir. Sanayileşen memleketimizde bilinnli ve pazarlama tekn ğine vakıf olan personel istihdam edenler gelecekte, rakiplerine nazaran daha verimli bir personel yatırı- mı yapmış olacaktır. Bu kesimde de ikti- satçıdan daha başarılı bir eleman düşün- mek bile güllünç olur.

SONUÜ : Memleketimizin müşterek pazara yakında girmesi mükadderdir. Yarının şiddetli rakabeti karşısında batı ülkeleri gibi bizde de, gerek kamu ve gerekse özel sektör işletme organizasyonlarının tedarik, finansman, pazarlama v.s. departmanlarda teknik personel yerine, orta kademedeki idarecilerini ve yüksek kademedeki idarecilerini malî ve iktisadi malumatı yeterli iktisatçılardan temin etmesi ve tekniğin üstünlüğü prensibi yerine teknik ve ekonominin birlikte kullanılması halinde ratallite ve prodüktivitenin sağlanacağı, esasının benimsenmesi el-

zemdir. Yoksa renelerdir olduğu gibi, daha yıllarca sürüp gidecektir. Sevk ve kaynakların israfı ve neticenin kısırlığı darcılık bir formasyon meselesidir. Bu formasyon da öncelikle iktisadi, hukuki ve malî karakter taşımatadır. Yeni sevk ve idareci uzman değil, umumiyetcidir (generalist). Genarilist niteliklerde özellikle iktisatçı da mevcuttur. Plânlı kalkınmaya giren ülkemizde işletmelerimiz iktisatçıya gereken önemi ve yeri verdiği gün, ülkemizin kaderi değişecek ve arzulanan prodüktiviteye ve ratablite kendiliğinden sağlanmış olacaktır.

Sosyal Demokrat İsveç'te Karma Ekonomi

Yazan : Torstsen GARDLUND

Konuşma mevzuum, İskandinav memleketlerinden yalnız biri ile, yani İsveç'le sınırlı kalması sebebiyle, bu konferansın ön programına göre biraz değişik olmaktadır. Karma ekonomi probleminin ekonomik yönleri konusunda verim ve bilgi noksanlığı bu sınırlılığı izah etmektedir.

Bununla beraber kanaatimce, problemin ana hatları bütün İskandinav memleketleri için oldukça büyük bir benzerlik göstermektedir. Gelişme hatları içinde mukayeseli bir değerlendirme yapmağı hedef tutan bu Konferansın gayesine uygun olarak, 1932'den beri devamlı bir şekilde Sosyal eDmokrasi rejimini sürdüren ve müsait bir gelişme çizgisi gösteren İsveç, karma ekonomisinin temel problemlerini İstandinav komşularından daha iyi olarak tebarüz ettirebilir. Bu bakımdan, konunun sınırlı oluşunu arz ederken, mazeret göstermek gerekmediğini sanırım.

Bilindiği gibi İsveç'etik Sosyal Demokrat Hükümet, «devletçilik» ile libe-

ral ekonomi siyaseti arasında, - 30 yıl önce Amerikan gazetecisi Marguis Childs'ın en çok satılan kitaplar listesine giren bir eserine verdiği ad ile yerleşmiş bir değimle «orta yolu» takip etmektedir. Bunun sonucu olarak, 30 yıllık Sosyalist idareden sonra oynadığı görülmektedir. Sosyal refahı gerçekleştirme amacı ile kurulmuş geniş bir kamu hizmeti teşkilânının mevcudiyeti ise buradaki konumuzun dışında kalmaktadır.

İsveç'teki kamu sektörü, önce, Adam Smith'in devlet inisiyatı için uygun saydığı hizmetlrdn, yani posta, telekomünikasyon, demir yolları, elektrik santralleri, mühimmat fabrikaları gibi hizmetlerden ibarettir. İsveç'eki kamu hizmetlerinin tek müstesna tarafı, ana demiryolları şebekesi hariç olmak üzere, bazı ulaştırma faaliyetleri. radyo ve TV servisi, havayolları şebekesi gibi nisbeten yeni olan servislerden bir kısmının, memleketin hukuk düzenine tabi bulunan, fakat mülkiyeti genellikle Devlete ait olan şirketler halinde işletilmesidir. Daha eski hizmetlerin çoğu devlet daireleri şeklinde teşk-

lâatlanmış olup, alelâde idarî kurallarla idare edilirler, fakat çoğunlukla bunlara personel istihdamı ve diğer ekonomik hususlarda özel kolaylıklar tanınır. Bu noktada, modern milletlerde normal bir devlet fonksiyonu olan ve siyasî ihtiyarın az çok dışında kalan amme hizmetleri bahsini bırakıyorum.

1930 yıllarında Marquis Childs «Orta Yolu Seçen İsveç» adlı kitabını yazdığı zaman, Batı Avrupa ve A.B.D. de normal olarak Devlet tarafından ifa edilmeyen ekonomik mahiyette bazı devlet icatının İsveç'te mevcut olduğuna işaret etmişti. Yazar, alkollü içkiler, şarap satışı, bazı tanınmış lokantaların mülkiyeti ve işletilmesi, tütün istihsalı gibi işlerin, hususi hukuka tabi şirketler halinde işletilmekle beraber, İsveç devletinin elinde olduğunu görmüştü. İçki imalî, satış ve tevziinin bir kamu hizmeti haline sokulmasındaki saik, alkolizmin önlenmesi ve sağlığın korunması endişesi idi. - Kuzey Avrupalılar o zaman ve hatta bugün dahi çok miktarda alkol istihlâk eden insanlardır. - Bu kamu menfaati saikine ilâveten, içki ve tütün istihsalini Devlet tekeline almak belirli bir maddî menfaat sağlıyordu. Fakat bu tip bir kamu faaliyetinin fazla dikkati çeken bir tarafı yoktur. Bu çeşit işlerin emsali çok daha eskidenberi ilâç ve zehirlerin satışı üzerindeki Devlet kontrolunda görülmektedir. (Bu durumun Maliye Bakanları için olmasa bile müstehlik için çekici bir yönü vardır.)

Ancak üçüncü bir alana girdiğimizde, oldukça mutad dışı bir Devlet faaliyeti ile karşılaşırız. Yüzyıllardanberi devam edegelen bir şekilde ve 1859 danberi tek bir Devlet dairesi idaresinde olmak üzere, Devlet ve Belediyeler, halen memleketin toplam orman alanının dörtte biri tutarındaki geniş ormanlara sahiptir. Bundan başka, 20 ci yüzyılın başlarındanberi Kuzey İsveç'teki Luossavaa-

ra - Kiirunavaara bölgesindeki büyük demir cevheri madenlerinin de % 50 si Devletin elindedir. Şirket kurulduğu zaman hisselerin geri kalanının satın alınması için Devlete opsiyon verilmişti. 1957 de bu haktan hemen hemen tamamen faydalanıldı. Bu Devlet işletmesi, gerek İsveç ekonomisi, gerekse Avrupa demir çelik endüstrisi için büyük önemi olan, yılda 20 milyon ton tutarındaki demir cevheri ihracatının istihsal ve satışını elinde tutmaktadır.

Böylece, İsveç Devletin elinde olan ve fiilen ham madde safhasında bulunan iki önemli endüstriyel istihsal alanı ile karşılaşırız. Bunun Batı dünyasında normal bir durum olmadığı aşikârdır; ayrıca her iki faaliyetin başlangıcının, memlekette Sosyal Demokrat Partinin nüfuz kazanmasından çok öncesine, Muhafazakâr Hükûmetlere kadar uzanması, durumun anormalliğini arttırmaktadır.

1920 yıllarında iki defa azınlık hükûmetleri kuran ve 1932 denberi hemen hemen devamlı olarak çoğunluk iktidarına sahip olan İsveç Sosyal Demokratik Partisi esas itibarile Marksist prensipler üzerine kurulmuştur. Partinin görüşüne göre sermaye, işçilerin istismar edilmesi için başlıca kaynaktı ve başarılabacak köklü reformun yolu, istihsal vasıtalarının tümünün sosyalleştirilmesi idi. Durum böyle olunca, yüzyılın başında Muhafazakâr hükûmetlerin çekine çekine kabul etmiş olduğu endüstride Devlet mülkiyeti tedbirlerinin, İşçi Partisi siyasî nüfuz kazandıktan sonra gitgide daha şümüllü bir sosyalizasyon kampanyası şeklinde gelişmesi beklenirdi. Fakat sonuç böyle olmadı.

Konuşmamın burasında, İsveç'teki başlıca ekonomik sektörlerde ve Devlet mülkiyetinin dağılışı yüzdelelerini kuşbakışı inceleyelim.

Yıl	Sektör	Mukayese birimi	Belediye-Devlet yeler	Kooperatif veya tasarruf bankaları	Özel	Toplam
1963	Endüstri	İşçi adedi				
	Madencilik		50	—	50	100
	Çelik ve metal		6	—	94	100
	Mühendislik		1	1	98	100
	Orman		3	—	95	100
	Tekstil, deri kumaş		—	—	1	99
1960	Perakende ticaret	İşçi adedi	1	—	16	83
1960	Ormanlar	Alan	20	5	—	75
1960	Demiryolları	Trafik hacmi	95	—	—	5
1960	Elektrik Enerjisi	Enerji	42	8	—	50
1964	Meskenler	Oda sayısı	—	13	11	76
1963	Kredi	Verilen kredi				
	Kısa vadeli	değeri	10	—	8	82
	Uzun vadeli		32	1	47	20

Bu tablonun tetkiki ile, madencilik ve ormancılık alanlarında geniş ölçüdeki kamu mülkiyetinin, kaide olmayıp istisna teşil ettiği anlaşılmaktadır. Sosyalist İşveç'te endüstri hemen hemen tamamiyle özel teşebbüsün elindedir. Perakendecilikte, bilhassa gıda maddeleri ticaretinde kooperatifler önemli bir yer tutmaktadır. Kooperatifler gıda maddeleri ticaretinin modernleşmesinde «gelişme öncüsü» olarak mühim bir rol oynamış olmakla beraber, azınlık durumundadırlar ve nisbî önemleri bugünlerde artmaktadır.

Enerji istihsalinde, çoğunluğu ev istihlakine hizmet eden kamu şirketlerinin durumu oldukça kuvvetlidir, fakat piyasanın ancak yarısını elde tutmaktadırlar. Mesken mülkiyetinde belediyeler ve kooperatifler oldukça kuvvetlidirler. Bu uvet, özel sermayeyi ürküten kira kontrolü sayesinde daha da artmaktadır: Bu alanda gerileyen özel sektör 1945 de % 90 dan 1960 da % 80 e ve 1964 de % 76 ya düşmüştür. Kredi alanındaki rakamlar,

kamu nüfuzunu mübalağalı olarak aksettirmektedir. Uzun vadeli kredi piyasasında önemli bir mevki sahibi olan tasarruf bankalarının kooperatif teşkilâtı mevcuttur, ve İdare Meclisi üyelerinin yarısı Belediyeler tarafından tayin edilmektedir. Fakat diğer taraftan, Merkezî Hükümet ile pek az ilişkileri vardır ve esas itibarile muhafazakâr sistemin birer kalesidirler. Devletin uzun vadeli kredi piyasasındaki oldukça kuvvetli durumu, başlıca düşük maliyetli inşaat kredileri sağlanmasıyla meydana gelmektedir; ancak kısa bir müddet önce Devlet emeklili plânının genişletilmiş olmasına binaen, her plânı destekleyecek olan yeni sermaye fonu piyasada hızla büyüyen bir önem kazanacaktır.

1920 yıllarında Sosyal Demokrat Parti hükümet kurabilecek kadar kuvvet kazandığında, ki bu hükümetler başlangıçta azınlık hükümeti idiler, Parti programının temel prensiplerinin birer birer denenmesi gerekiyordu. 1921 seçim plâtformu sınaî demokrasiden ibaretti, yani

«İstihsal sahasında kapitalizmin üstünlüğünü yıkmak ve işçileri endüstri sahasında ortaklığa ve nüfuz sahibi olmağa yüceltmek» prensibinden hareket ediliyordu. Bu devirde sosyalizasyon açıktan açığa pek bahis konusu edilmiyordu. 1922 de kurulan ilk Sosyal Demokrat Hükümet, harp sonrası radikalizminin tesiri ile bu meseleyi tetkik edecek bir komisyon tayin etti. Birkaç yıl boyunca, büyük bir Kraliyet Komisyonu tarafından incelendiği gerekçesi ile sosyalizasyon meselesi üstü kapalı geliştirildi. Nihayet 1930 yılların başlarında seri halinde raporlar yayınlanmaya başlayınca, Parti çevrelerinde pek fazla ilgi ile karşılanmadı. Komisyonun hazırlamağı vaad etmiş olduğu, icraat şekli hakkında tavsiyeleri ihtiva edecek olan nihaî rapor ise hiç bir zaman ortaya çıkmadı.

İstihsal vasıtalarının sosyalizasyonu hakkındaki eski Marksist doktrinin 1930 yılları başında fiilen terkedilmesi sebepleri çeşitli faktörlerle izah edilmiştir. Yavaş yavaş demokratik sistem içinde mas edilen ve aynı zamanda, seçmen kitlesinin, daha küçük çapta, kısmî ve çoğunlukla sosyal refah ve vergilendirme yoluyla servet dağılımını tanzim eden reformları desteklediğini gören Parti çevreleri, sosyalizasyonun ihtilâlcî veçhesinden kaçınmak için kuvvetli taktikler buldular.

1930 yılları başındaki şiddetli ekonomik kriz ayrıca, daha yüksek işsizlik sigortası ödemeleri ekonomik krizlere karşı denge sağlayıcı amu yatırımları gibi krizin şiddetini hafifletici tedbirlere başvurulmasını gerekli kıldı. Anti-depresyonist bir politika takibi düşüncesi içinde olan bazı Parti liderleri bu sırada İsveç'li iktisat profesörlerinin ortaya koydukları teorik bulguların da teşviki ile, sonradan «Keynes'ci (Keynesian)» adı verilen fikirleri kabul ettiler.

Nihayet daha az tamamlayıcı mahiyette bir izah şeklini de ilâve etmeliyiz. Partinin nisbeten alçak kademelerindeki şahıslar arasında pek az kimse ekonomi ve iş idaresi hakkında berrak fikirlere sahipti. Fakat ekonomik alanlardaki eğitim noksanlarına rağmen bu kimseler, istihsal vasıtalarını devralmanın fiiliyatta millî ekonomiyi altüst edeceğini idrak edecek kadar realisttiller.

İktidara gelince, bilhassa şiddetli ekonomik kriz devresinde, Partideki bütün kabiliyetler idarî mekanizmanın yeknesak işlerini yürütmekle uğraşmak zorundaydı. Birkaç yıl sonra II. cî Dünya Harbi koptuğunda, başta Sosyal Demokratların hakimiyeti altında bir Koalisyon Hükümeti bulunuyordu. Harbin ortaya çıkardığı birçok problemler gelecekteki bir toplumun ekonomik bünyesi üzerinde düşünmeğe zaman bırakmadı. Böylece, girilmiş olan makûl yolda yürümeğe üzere zaman kazanılmış oldu.

Harpten sonra kısa bir radikal düşünce devresinde, sanayide Hükümetin öncülük edeceği reformların yapılması ve endüstri alanında daha önce görülmüş olan inisiyatifin geliştirilmesi öngörüldü, fakat kısa bir süre sonra Sosyal Demokrat Partinin endüstrileri işletmekten daha başka ve esaslı görevleri olduğu fikri yeniden ortaya çıktı. Özel teşebbüsün normal olarak, Hükümetin kuracağı maliye krediler ticaret ve mahallileştirilmiş tedbirlere müteallik bir genel bir çerçeve içinde işlemesi kanaatinin harp sonrası devresinde nasıl gitgide kuvvetlendiğın gösterecek birkaç iktibasta bulunacağım.

1944 de Sosyal Demokrat Parti Kongresinde kabul edilen yeni bir programa göre, ekonomik hayatta Devlet mülkiyeti veya kontrolü ancak «gerek kamu gerek özel sektördeki bürokrasiden zarar görebilecek olan teşebbüs ruhunu ve ekonomik dinamizmi yalnız koruyacağı de-

ğil ayrıca kuvvetlendireceği nisbette» kabul edildi. Aynı oKngrede Marksist sosyalizasyon doğmasının kalıntıları da bertaraf edildi. Devlet koordinasyon fonksiyonu üzerinde duruldu ve ancak millî kaynakların tam ve verimli şekilde kullanılması için lüzumlu olduğu zaman sosyalizasyona gidilmesi tavsiye edildi.

1948 deki Parti Kongresinde orta derecede radikal olan Maliye Bakanı Mr. Ernst Wigforss, bir konuşmasında, «Ben kamu mülkiyeti için makbul bir şeklin ilerde bulunacağına ve Devletin önemli derecede bir müteşebbis olacağına inanacak kadar hayalperestim» diyordu. Maamafih Devletin en önemli rolünün, «daha muhtar olan firmalar ve ekonomik organizasyonlar arasında kordinasyon temini olduğuna» inanıyordu.

Partiye karşı yapılan siyasî propaganda içinde yer alan yanlış anlaşımalar ve yanlış beyanlar karşısında, Partini aynı Kngresinde şu beyanat verilmişti : «Devlet müdahalesinin gayesi asla özel teşebbüsün inisiyatifini kösteklemek ve dinamizmini yavaşlatmak olamaz. Devlet müdahalesinden ve Devletin ekonomik faaliyetlerinin genişletilmesinden maksat, müteşebbis kuvvetleri, fertlerin kendi menfatleri bakımından sarfedecekleri gayretlerin umumî menfate de yararlı olmasını sağlayacak şekilde, desteklemek ve yönetmektir.»

İktibas ettiğim bu prensiplerin bazıları 1960 Parti Kongresinde teklif edilen peni Parti programına alınmıştır. Şimdi okuyacağım Yeni Parti Programından alınan kısım, mülkiyet konusunda şayanı dikkat bir açıklık göstermektedir: «Her halü kârda, Sosyal Demokrat Parti madîteraki ve insanlığın refağına en iyi hizmet edecek teşebbüs ve mülkiyet şekillerini seçecektir. Parti, toplumun önemli menfaatlerini koruyabilmek için lüzumlu olduğu nisbette, tabîî kaynakların, ban-

kaların, sınaî ve sair teşebbüslerin Devlet mülkiyetinde veya kontrolü altında olmasını destekler. Özel teşebbüs, temel ihtiyaçları karşılamak kudretli olmadığı zaman, kamu mülkiyeti veya kontrolü altında yeni teşebbüsler kuracaktır... Özel teşebbüsün randıman ve gelişme isteğinin yanında müstehlike çalışan personele ve topluma karşı sorumluluk hissine de sahip bulunduğunu isbat ettiği alanlarda özel teşebbüsü teşvik edecektir. Teşebbüs ve inisiyatif ruhunun gelişmesine fırsat verilecek ve hem kamu hem özel teşebbüslerdeki bürokrasi ile mücadele edilecektir.»

Sosyal Demokrat Partiye büyük yatkınlığı olan İsveç Ticaret Birlikleri Federasyonunun 1961 de yayınlanan «Ekonomik Politikada Koordinasyon» adlı raporunda, Devlet ve koperatif işletmelerinin özel teşebbüsle eşit şartlar altında rekabet etmesi gerektiği ifade ediliyordu. Bu suretle Devlet ya kendi teşebbüsleri lehinde özel kredi kolaylıkları ve vergi indirimini sağlayarak **desteklemek**, veya bu teşebbüsleri, maliyetler nazarı dikkate alınmadan gayri ekonomik, sosyal hedeflere yöneltmek suretile **kösteklemek** gibi rekabeti tehlikeye düşüren tedbirlerden kaçınmış olacaktır. Raporda şöyle deniyordu, «Kanaatimizce Devletin sahip olduğu teşebbüsler hakkında, diğer teşebbüslerde câri olan prensiplere göre hüküm vermeli ve ekonomik verimlilik bakımından diğerlerinde aranılan hususlar yerine getirilmelidir.

Bu noktada verimlilik meselesini de ele almak isterim. Bir araştırma yapılmış ve Devlet teşebbüslerinde, Sosyal Demokrat Partinin özel mülkiyet yerine kamu mülkiyetini ikame etmekteki tereddüdünü izah edecek bir verim eksikliği bulunduğu isbat edilmişmidir? Eğer bu soru böyle açıkça ortaya konursa cevabı hayır olur.

Siyasî ilimler bilgini Gunnar Hecks-

her 1952 de yapılan bir etüdde (Bu etüdüñ İngilizcesi özetlenerek «İsveç Kamu İdaresinin Çalışma Şekli adlı bir broşür halinde basılmıştır.) Bazı büyük endüstri teşebbüsleri ile bazı önemli Devlet daireleri arasında bir mukayese yapmağa teşebbüs etmişse de inandırıcı sonuçlara varamamıştır. Endüstri ve ticaret sektörlerindeki Devlet teşebbüslerinin sayısının geçtiği güçlükler anlaşılabilir. Kamu idaresi tekniğinde birçok yeni ıslâhatla karşılaşmış olması keyfiyeti de özel sektörün randıman üstünlüğü hakkında cüretli bir fikir ileri sürmekten kaçınmasına sebep olmuştur.

Maamafih Profesör Heckscher'in etüdüzel teşebbüsün üstünlüğü hakkında deliller gösterememekle beraber, aksine bir noktayı da isbat edemiyor. Belki de eski İsveç hukuk kitaplarında yer alan ve hakimlere yapılan bir tavsiye maksada daha uygun düşmektedir. «Herkesin bildiği bir gerçek, şahit huzurunda olağım gibi Sosyal Demokrat Partinin bürokelmiş sayılır.» Biraz önce de bahsettirasi aleyhine birçok beyanı mevcuttur ve ikazlar çoğunlukla idarenin başına geç gelmiş ve karşılaştıkları kırtasiyecilikten şaşkına dönmüş Parti üyeleri tarafından yapılmıştır. Geçen yıl iki Sosyal Demokrat Parlamento üyesinden, (bu şahıslar aynı zamanda, tamamen veya kısmen Devlet teşebbüsü olan şirketlerin İdare Mec-lisi üyesi idiler) kurulu bir komite tarafından, Devlet Ormanları ve Orman Endüstrilerinin idaresi hakkında bir rapor yayınlandı, bu şahısların tavsiyeleri bu alanda mevcut bürokratik hükümlerin verimi arttırmadığı kakaatine dayanıyordu. Komite, Orman işletmesinin şirket haline getirilmesini tavsiye ettiği cihetle, ele aldığım bu olay Devletin ekonomik faaliyetlerinde verimin artırılması için sarfedilen çabalara bir örnek teşkil etmektedir.

Birkaç defa belirttiğim gibi endüstri

alanında oldukça özel mahiyette ancak birkaç adet büyük Devlet teşebbüsü mevcuttur; buna rağmen, meydana getirdikleri sonuçlara kısaca bir göz atmanın faydalı olacağına inanıyorum. Az önce bahsettiğim Komite tarafından gözden geçirilen Devlet Orman Endüstrisi Şirketi 1942 de kuruluşundan beri pekiyi işlemektedir. Sermaye tezyidi işi ilk tahminlere kıyasla maliyet bakımından mükerreren kötü gitmiş ve Parlamento ile Hükümeti müşkül durumda bırakmıştır. Şirketin kısa bir süre önce yatırım sermayesinin arttırılmasına kadar likidite durumu, herhangi bir özel müteşebbisin saçlarını diken edecek kadar fena bir durumdaydı. Bahis konusu şirket henüz masraflarını karşılayamamaktadır. Amortisman payı ve vergiden önceki gayrisafi kârı - bu reel mânada bir kâr olmamakla beraber, mukayese yönünden seçmiş bulunuyorum. - 1961 de yatırılan sermayenin % 3.3 ü, 1962 de ise % 1.7 si nisbetinde idi. Fakat geçen yıl stoklarda gayrisafi kârdan daha yüksek miktarda bir rezerv ortaya çıkarıldı. Bütün sellüloz, bıçkılıhan mahsulleri ve tahta kollarının 1961 kâr ortalaması yatırılan sermayenin % 8.8 i, 1962 de % 9.6 sı nisbetinde idi. Gerçi bu şirket memleketin kuzey ucunda bulun anve mahalli elverişli olmıyan birkaç istihsal ünitesi ile birlikte devir alınmıştır, bu yüzden işletmesinde güçlüklerle karşılaşmaktadır, ama gene de...

Diğer bir büyük Devlet işletmesi olan Norrbotten Demir İşletmeleri aynı sıralarda en kuzey uçtaki iş yerinde personel durumunu ıslâh etmek için kurulmuştu, fakat bu işletmeyi endüstrinin en büyük ünitesi haline getirmek fikri, II.ci Dünya Harbi sonundaki radikal devrede kendiliğinden doğdu. Bu şirket bugüne kadar büyük yatırımlarının masrafını çıkarmağa muvaffak olamamıştır. Kısmen Devlet yardımı görmek suretile gayrisafi kârı 1961 de şu benin vasatı (kârı olan % 9.9 a mukabil %7.2 ve 1962 de %

8.6 vasat' kâra mukabil % 5.4 olmuştur.

Diğer taraftan, 1957 denberi tamamen Devlet malı olan Loussavaara - Kiiruna-vaara Demir Cevheri Şirketi çok iyi işlemektedir. Özel teşebbüse mensup şüpheli bir kimse herhalde bu durumu piyasaya şartlarının müsait olması ve şirketin 1957 de devletleştirilmesinden önce uzun yıllar boyunca özel teşebbüs tarafından idare edilmiş olmasının Devlete kurulu düzen bir teşkilât hazırlamış bulunmasıyla izah eder.

Devlet malı bir ticarî banka olan İsveç Kredi Bankasına gelince, bu bankanın verimliliğini mukayeseli rakkamlarla ortaya koymak daha zordur, çünkü bankanın iş ve masraf yüklenmeden Devlet sektöründe büyük müşterileri bulunması avantajı, hariçten bir kimse tarafından değerlendirilemez. Bununla beraber eldeki mevcut rakkamlara göre, bu Devlet Bankasının durumu, diğer dört büyük ö-

zel ticarî banka ile mukayese edildiğinde, hiç de fena gözükmemektedir. Aşağıdaki rakkamlar 1964 malî yılına aittir.

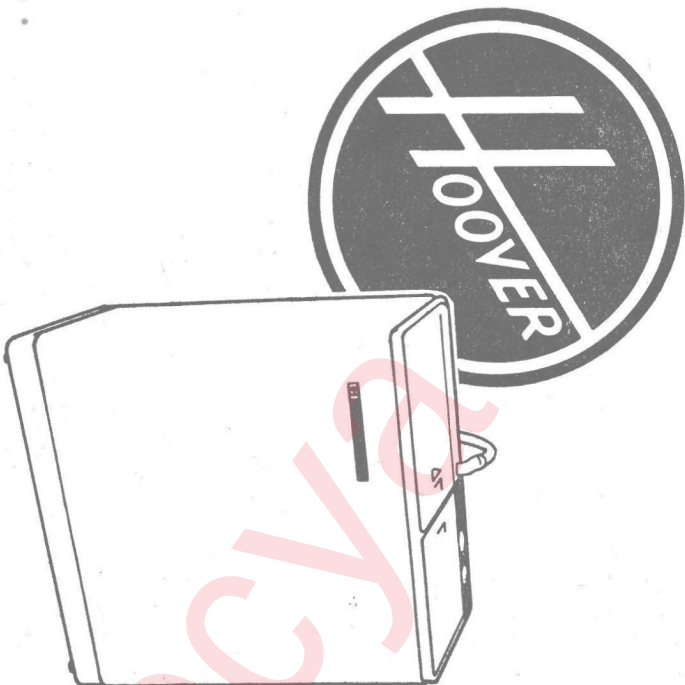
Elde inandırıcı deliller bulunmamasıyla beraber, yıllardır yaptığım müşahadelere dayanarak, benim şahsî görüşüm, mukayese halinde, özel teşebbüslerin Devlet dairelerinden çok daha randımanlı işlediğidir. Bu farklılık «işlerin mahiyetinden» ileri geldiği nisbette - ki dereceye kadar böyledir - aynı kalacaktır, halbuki tatbikattan ileri gelen diğer çeşit farklar azaltılabilir ve İsveç'te azaltılmaktadır. Sosyal Demokrat Parti ve Ticaret Birlikleri Federasyonu ileri gelenlerinden büyük bir kısmının da bu kanaati paylaştıklarına inanıyorum. Bu şahıslar daha ziyade kısa vadeli bir perspektif içinde çalışmak zorunda olduklarından, normal endüstri ve ticaret faaliyetlerini sosyalleştirmekte gösterdikleri tereddüdün başlıca sebebi bu kanaat olabilir.

	Satış hac- mi milyon kron	İşçi Ade- di	Şube Adedi	Satışlara nisbeten dağıtılma- yan kâr %	Beher işçi itibariyle dağıtılma- yan kâr	Sermayeye nisbeten safî kâr %
Svenska Handelsbanken	10.312	5.108	457	1.17	23.6	14.8
Skandinaviska Banken	8.072	4.519	293	1.21	21.6	11,3
Sveriges Kreditbank	4.184	1.307	105	1.10	35.1	10.8
Stockholms Enskilda B.	3.408	685	37	1.23	61.0	23.3
Göteborgs Bank	2.742	1.615	136	0.98	15.2	12.0

Ekonomik ve Sosyal Etüdler konferans heyetinin 1965 de Kilyosda düzenlediği 4. konferans.

1426 M

**dünyada
en çok
satılan
çamaşır
makinası**

MATAŞ TİCARET A.Ş. Halaskârgazi Cad. 133 Pangaltı - İst. Tel: 47 44 30

Halk
için

Halka
hizmeti
gaye
edinen
Banka

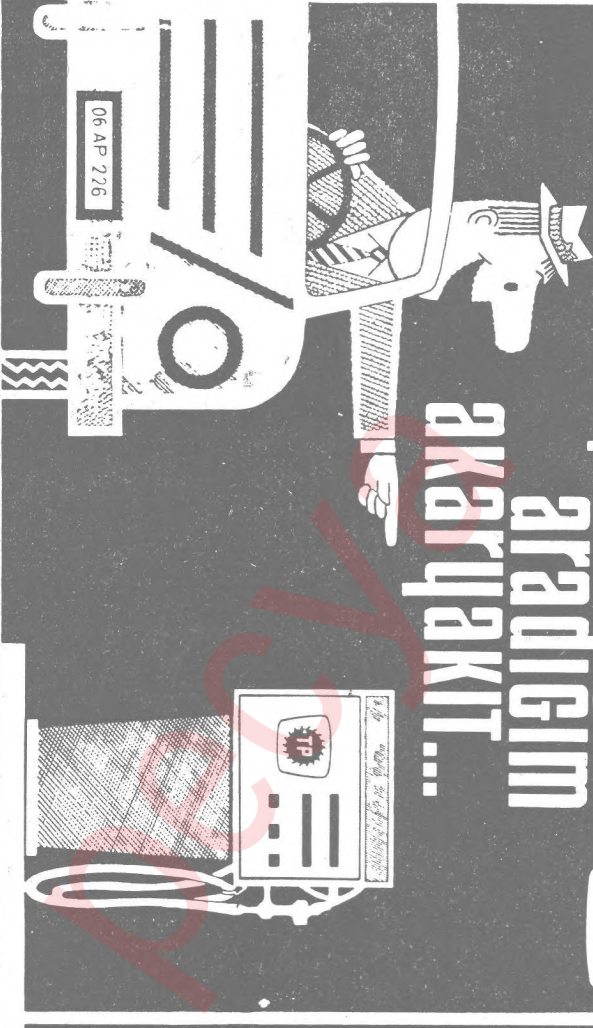

TÜRKİYE HALK BANKASI

(Basın 13776-A-20541)

UGUR K.

İşte
aradığım
akaryakıt...

YENİ VE MODERN SATIŞ İSTASYONLARI İLE YURT HİZMETİNDE

TÜRKİYE PETROLLERİ A.Ö.

Memleketimizde güzellikleriyle nam
salan yildizların kullandıkları aynı Puro
Tuvalet Sabununu aldığınızdan emin
olmak için sabunun  zerindeki PURO
markasına dikkat ediniz... ısrarla
Puro Tuvalet Sabunu isteyiniz.

Puro Tuvalet Sabunu
teninize bir kadife
yumuşaklığı ve bir
bahar tazelığı getirir

 hrenize filim yildız-
larına has o büyüleyici
cazibe ve güzelliđi
temin eder

BOL KÖPÜKLÜ - N F S KOKULU

PURO

TUVALET SABUNLARI 100 DE 100 SATIR

Yeni Ajans: 2617

FAZLA YORGUNLUKTAN İLERİ GELEN
Vücut kırıklığına karşı

OPON, baş, diş, adale, sinir
ağrılarını teskin eder
OPON, grip ve nezle başlan-
gıcında birçok fenalıkları önler
OPON, günde 6 tablet alınabilir

OPON

1966 YILINDA

3.5 MİLYON

Liralık

tam konforlu, kaloriferli, gömme banyolu,
Marley döşemeli ve deniz manzaralı

**APARTMAN
DAİRELERİ**

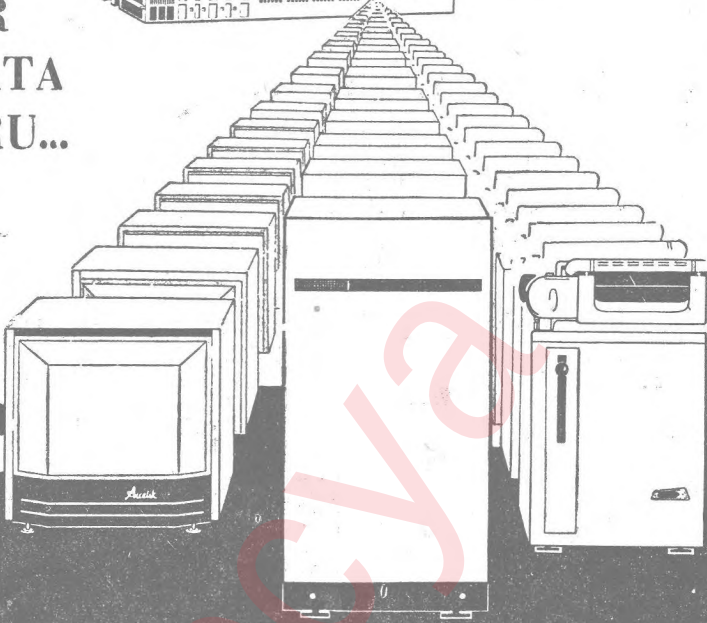
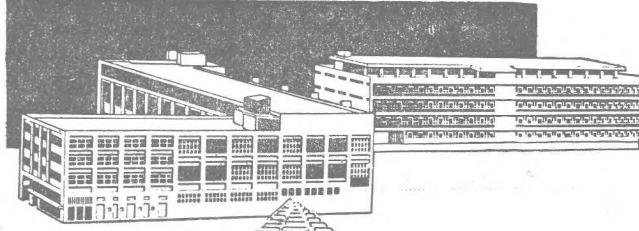
İLE

**ÇEŞİTLİ ZENGİN
PARA İKRAMİYELERİ**

AKBANK

DAHA
RAHAT
BİR
HAYATA
DOĞRU...

Şeri imalât sayesinde sağlanan
uygun fiyatlar,

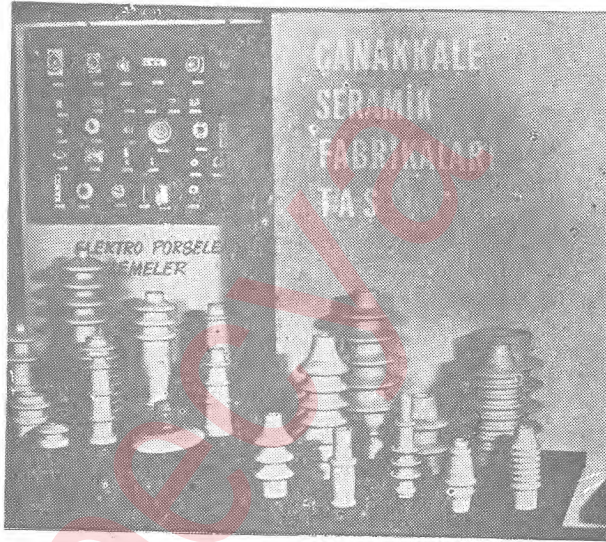

ARÇELİK

kalitesi ve konforundan
daha geniş halk kitlelerinin
faydalanmasını sağlıyor.

ÇANAKKALE Seramik Fabrikaları A.Ş.

Türkiyede ilk defa beynelmilel
norm ve evsafa uygun olarak
imâl etmekte olduğu

KAROFAYANS

(BEYAZ VE RENKLİ)

İZALATÖR

(ALÇAK VE YÜKSEK GERİLİM)

Elektro porselen ve sair seramik mamullerini
piyasaya arz etmektedir.

Müracaat: Galata, Tersane Cad. Kipman Han Kat 5, Tel: 49 62 50
Fabrika : Tel. Çan 29 Telgraf: Kaleseramik - İstanbul

**yazı ve
tabı kâğıtları
sargılık kâğıtlar
her cins karton**

**oluklu
mukavva
kutu**

**TÜRKİYE
SELÜLOZ VE KÂĞIT
FABRİKALARI
İSLETMESİ. İZMİT**

(Basın: 12976)